

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมการจัดการเรียนร่วมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 2 ผู้ศึกษา ได้ศึกษาค้นคว้า เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การบริหารและบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน
 - 1.1 ความหมายของการบริหารและการบริหารโรงเรียน
 - 1.2 ความหมายของการบริหารการศึกษา
 - 1.3 ความหมายของบทบาท
 - 1.4 บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน
 - 1.5 ขอบข่ายของการบริหารโรงเรียน
 - 1.6 ความหมายของการส่งเสริม
2. การจัดการเรียนร่วม
 - 2.1 การจัดการเรียนการสอน
 - 2.2 ความหมายของการเรียนร่วม
 - 2.3 ประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
 - 2.4 การพัฒนาการจัดการเรียนร่วม
 - 2.5 ปรัชญาและทฤษฎีพื้นฐานการจัดการเรียนร่วม
 - 2.6 วัตถุประสงค์การจัดการเรียนร่วม
 - 2.7 ความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนร่วม
 - 2.8 รูปแบบของการจัดการเรียนร่วม
 - 2.9 การจัดการเรียนร่วมในโรงเรียน
 - 2.10 บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ในการส่งเสริมการจัดการเรียนร่วม
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารและบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน

1. ความหมายของการบริหารและการบริหารโรงเรียน

มีผู้ให้ความหมายของการบริหารหลายท่าน ดังนี้

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2525, หน้า 3) “กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันกระทำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง ที่ร่วมกันกำหนดขึ้น โดยกระบวนการอย่างมีระบบและใช้ทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม” ซึ่งความหมายดังกล่าวสอดคล้องกับความหมายที่ เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2528, หน้า 1) ให้ความหมายว่า “ การบริหาร คือ กิจกรรมที่กลุ่มบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้” สำหรับ ธงชัย สันติวงษ์ (2539, หน้า 12) สรุปว่า การบริหารคือการทำให้งานต่าง ๆ เสร็จลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำการบริหารเป็นงานของหัวหน้างานทุกคน ที่จะต้องปฏิบัติในฐานะที่เป็น “ผู้นำ” ของกลุ่ม ซึ่งจะต้องมีภารกิจในการเป็นผู้นำสามารถเข้ากันได้ เป็นผลงานของส่วนรวม หรืองานที่ทำให้สามารถเข้ากันได้เป็นผลงานของส่วนรวม ส่วนพนัส หันนาคินทร์ (2524, หน้า 5) กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารใช้อำนาจตลอดจนทรัพยากรต่าง ๆ เช่น วัสดุ อุปกรณ์ที่มีอยู่ หรือคาดการณ์ว่าจะมี หรือได้รับมาจัดดำเนินการ งานขององค์กร หรือหน่วยงานนั้น ๆ เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายที่ต้องการ วิจิตร ศรีสะอ้าน (2539, หน้า 19) ว่าการบริหารเป็นกิจกรรมของกลุ่มบุคคล มีการร่วมมือกันทำกิจกรรมให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน โดยใช้กระบวนการทรัพยากรที่เหมาะสม

จากความหมายของการบริหารดังกล่าวสรุปได้ว่าการบริหาร หมายถึงการประสานความพยายามของคนเพื่อผลสัมฤทธิ์ของงานตามเป้าหมายที่วางไว้ ดังที่มีผู้ให้ความหมายหลายท่าน ดังนี้

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2527, หน้า 4) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนมาร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในด้านต่าง ๆ นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้ค่านิยมตรงกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมที่มีต่อบุคคลอาศัยทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสมเพื่อให้บุคคลพัฒนาไปตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำเนินชีวิตอยู่ ส่วน วิจิตร (ธีระกุล) วรุตบางกูร และสุพิชญา ธีระกุล (2533, หน้า 3) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลร่วมกันดำเนินการให้บริหารการศึกษาแก่เยาวชนและผู้สนใจให้เกิดการพัฒนาทางด้านความรู้ ความสามารถ เจตคติ พฤติกรรม ค่านิยม คุณธรรม และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และปิยะ ศกุนตนาค (2543, หน้า 22) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยคณะบุคคลที่มีความรู้ความสามารถร่วมกัน จัดดำเนินการ เพื่อให้ผู้เรียนเกิด

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปว่า การบริหารโรงเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยคณะบุคคลที่มีความรู้ความสามารถร่วมกันจัดดำเนินการ เพื่อที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ สร้างทักษะมีเจตคติและค่านิยมที่ดี ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ต่อผู้เรียนและสังคมต่อไป

2. ความหมายของการบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษา (Educational Administration) มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2527, หน้า 4) ให้ความหมายของการบริหารการศึกษา ไว้ว่า การบริหารการศึกษา หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการศึกษาพัฒนาสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน นับแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรม เพื่อให้มีค่านิยมตรงกันกับความต้องการของสังคม โดยกระบวนการต่าง ๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคลและอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ อย่างเหมาะสม

กิติมา ปรีดีดิติก (2532, หน้า 4) ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้ว่า หมายถึง ความพยายามที่จัดทำดำเนินงานที่เกี่ยวกับเรื่องของการศึกษาอันได้แก่ โรงเรียน หลักสูตร ครูนักเรียน วัสดุอุปกรณ์ ตำราเรียน และอาคารสถานที่ เป็นต้นให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ ความพยายามที่จะดำเนินงานทุกอย่างที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา โดยให้มีผลผลิต คือผู้เรียนมีคุณภาพที่สุด

ภิญโญ สาธร (2526, หน้า 308 อ้างอิงใน สมคิด บางโม, 2544, หน้า 2) ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาไว้ว่าการบริหารการศึกษา คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการพัฒนาเด็กเยาวชนประชาชน หรือสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน เช่น ความสามารถ ทักษะเจตคติ พฤติกรรมค่านิยมหรือคุณธรรมทั้งในด้านสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวที่เป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคมโดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนและไม่เป็นระเบียบแบบแผน

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา คือ การดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาพัฒนาคนในชาติให้มีความรู้ความสามารถ มีบุคลิกภาพที่ดี มีคุณธรรม และค่านิยมที่พึงปรารถนาเพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดี และเป็นคนที่มีประสิทธิภาพของสังคม

3. ความหมายของบทบาท

คำว่า “บทบาท” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Role” นักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท (Role) ไว้ดังนี้

ปราชนา กล้าผจญ (2540, หน้า 125) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง ส่วนหรือคุณลักษณะที่ผู้ดารา ตัวละคร หรือผู้ที่สวมบทบาทนั้นแสดงอยู่ หรือปฏิบัติอยู่หรือในอีก ความหมายหนึ่งหมายถึงสิ่งที่บุคคลจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งงานหรือหน้าที่การงานที่ ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้เหมาะสม สอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น

ภิญโญ สาร (2526, หน้า 304) ได้ให้ความเห็นว่าบทบาท หมายถึง ความมุ่งหวังซึ่ง คนที่คิดว่าบุคคลในตำแหน่งหนึ่ง ตำแหน่งใด ควรจะกระทำหรือแสดงพฤติกรรม อย่างไรอย่าง หนึ่งออกมาสถานการณ์หนึ่ง บทบาทนี้จะควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลดำรงอยู่เสมอ

วินิจ เกตุขำ (2535, หน้า 79) ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมที่ คาดหวังของสมาชิกกลุ่มในองค์การหรือในหน่วยงาน จะต้องมียรายละเอียดของงาน เพื่อจะรู้ว่า จะต้องทำหน้าที่อะไรบ้าง ถึงแม้ว่ารายละเอียดของงานจะไม่ครอบคลุมถึงงานในหน้าที่ทุกอย่าง แต่ จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นให้บุคคลได้รู้ว่าควรจะทำอย่างไรหรือจะต้องทำงานอะไรบ้าง

สุพัตรา สุภาพ (2539, หน้า 30) กล่าวว่าบทบาท คือการปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น ตำแหน่งพ่อ บทบาทคือ ต้องเลี้ยงลูก เป็นครู บทบาท คือการ สั่งสอนอบรมนักเรียน

เดวิด (David, 1962, หน้า 45) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมที่คาดหวังของผู้ดำรงตำแหน่งและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตำแหน่งนั้น ๆ สัมพันธภาพระหว่างบทบาทหน้าที่กับความรับผิดชอบ และการที่บุคคลจะดำรงตำแหน่งหนึ่ง ตำแหน่งใดจะต้องมีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่กำหนดไว้ควบคู่กับตำแหน่งเสมอ บทบาท หน้าที่ที่กำหนดไว้ต้องเป็นที่รู้จักกันและเข้าใจกันระหว่างผู้ดำรงตำแหน่งและผู้เกี่ยวข้อง

จากความหมายของบทบาท สรุปได้ว่า บทบาทเป็นส่วนหรือคุณลักษณะการ แสดงออกของผู้ดำรงตำแหน่ง หรือหน้าที่การงานที่ผู้นั้นได้รับมอบหมาย โดยอยู่ในความคาดหวัง ของผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้มอบอำนาจนั้น ไว้ว่าควรจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่ง ความสามารถในการดำเนินงานตามบทบาทจะมีประสิทธิภาพมากหรือนั้นขึ้นอยู่กับความสำนึก ในบทบาท (Role perception) ของผู้นั้นเป็นสำคัญ

4. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน

ฟิตเลอร์ และเฮาส์ (Fiedler and House, 1988, หน้า 127) ได้ให้ความเห็นบทบาท ผู้นำทางการศึกษาไว้ว่า ผู้นำทางการศึกษาสามารถที่จะมีอิทธิพลทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชา มีความ พยายามที่จะปฏิบัติงานได้หลาย ๆ แนวทางด้วยกัน ในกระบวนการกำหนดเป้าประสงค์การทำงาน นั้นผู้นำทางการศึกษาสามารถชี้แจงบทบาทของผู้ตามให้แจ่มแจ้งว่า ต้องการให้ผู้ตามปฏิบัติ

ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทในฐานะผู้นำของโรงเรียนจะต้องมีบทบาทบริหารงานทุกด้าน กิติมา ปรีดีดิถ (2529, หน้า 265) ได้กล่าวถึงบทบาทผู้บริหารว่า “ผู้นำแต่ละคนย่อมจะมีบทบาทของตนแตกต่างกันออกไปแล้วแต่สถานการณ์ ความถนัดของผู้นำ และความต้องการของสมาชิกในกลุ่มหรือผู้ร่วมงาน”

กิตติพันธ์ รุจิรกุล (2529, หน้า 58-61) กล่าวว่า “ผู้นำมีบทบาทและหน้าที่หลายประการผู้นำที่อยู่ในระบบเผด็จการอาจมีบทบาทอย่างหนึ่ง และผู้นำในกลุ่มประชาธิปไตยก็อาจมีบทบาทอีกอย่างหนึ่งที่คล้ายคลึงกันอยู่บ้างเป็นกรณี”

กรมวิชาการและคณะกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ในคณะกรรมการการปฏิรูปการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ (2543, หน้า 76) กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาอีกว่า ผู้บริหารสถานศึกษาทำหน้าที่เป็นผู้นำในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ นำโรงเรียนไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้และสังคมแห่งปัญญา มีบทบาทดังนี้

1. ปรับเปลี่ยนแนวคิดในการบริหารจัดการเพื่อการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
2. กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสถานศึกษาไว้ในธรรมนูญโรงเรียนมีแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปการเรียนรู้ ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 ที่ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา
3. ปรับปรุงการบริหารจัดการให้เอื้ออำนวยความสะดวกให้ครูผู้สอน มีเสรีในการคิดพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ ทำการวิจัยชั้นเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างเพื่อนครู ทำงานเป็นทีมผลักดันกำลังระหว่างกลุ่มวิชาพัฒนาผลการเรียนรู้ให้ได้มาตรฐานหลักสูตร
4. พัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด สามารถ “ใช้โลก” เป็นห้องเรียน
5. จัดให้มีระบบนิเทศภายใน ช่วยเหลือครูในด้านการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

คณะกรรมการข้าราชการครู (ก.ค.) ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ 6 บทบาทหน้าที่ ดังนี้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์และคนอื่น ๆ 2543, หน้า 10)

1. บทบาทหน้าที่ในการกำหนดวัตถุประสงค์นโยบายและเป้าหมายของสถานศึกษา
2. บทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมในการบริหารต่าง ๆ เพื่อให้โรงเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายและเป้าหมายที่กำหนดไว้
3. บทบาทหน้าที่ในการนำการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ
4. บทบาทหน้าที่ในการสร้างขวัญ กำลังใจและสร้างความสุขในการทำงานให้กับบุคลากรในสถานศึกษา
5. บทบาทหน้าที่ในการสร้างความร่วมมือร่วมสติปัญญาของบุคลากรในสถานศึกษา และชุมชนเพื่อการบริหาร
6. บทบาทหน้าที่ในการจัดหาทรัพยากร และควบคุมกำกับติดตามการใช้ทรัพยากรของบุคลากรให้เป็นไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

อูษณี โพธิสุข (2543, หน้า 42) ได้กล่าว ผู้บริหารการศึกษาทุกหน่วยงานทุกระดับ ถือว่าเป็นผู้กุมบังเหียนแห่งความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารจึงต้องเข้าใจถึงหัวใจของการเรียนรู้ของเด็ก โดยอาจมีแนวปฏิบัติดังนี้

1. วางนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด
2. วางแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ให้สอดคล้องกับหลักนโยบายที่วางไว้ เช่นบทบาทใหม่ของสถานศึกษา บทบาทของครู วิธีดำเนินการ เป็นต้น
3. สร้างกลไกในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ครบวงจร ทั้งวิธีการจัดการเรียนการสอนของครูแนวทางการจัดหลักสูตรใหม่ ระบบการวัดและประเมินผล การจัดสภาพแวดล้อม การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน
4. วางระบบมาตรฐานการจัดการศึกษา ทักษะพื้นฐานสำคัญที่เด็กต้องเรียนรู้ให้ได้ มาตรฐานในระดับที่เป็นที่ยอมรับของระบบการศึกษา
5. วางระบบการตรวจสอบคุณภาพการเรียนรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับคุณภาพการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ทั้งสิ่งที่เป็นทักษะพื้นฐานสำคัญและสิ่งที่เป็นความต้องการทางการศึกษาของนักเรียนทั้งจากภายนอกและภายในสถานศึกษา

นอกจากนี้ รุ่ง แก้วแดง (2540, หน้า 14 อ้างอิงใน สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2543, หน้า 4) ได้กล่าวถึง ภาพลักษณ์ของผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ไว้ในปฏิวัติการศึกษาไทยว่า ผู้บริหารสถานศึกษาใหม่จะต้องมีความเป็นผู้นำทางด้านวิชาการ (Instructional Leadership) ที่เข้มแข็ง เป็นผู้จัด การที่เฉียบแหลม เป็นผู้ประสานชุมชนที่ดี เป็นผู้อำนวยความสะดวก

คูทีย์ บุญประเสริฐ (2543, หน้า 32) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาว่ามีหน้าที่ดูแลเฝ้าระวังและจัดการให้สถานศึกษาดำเนินการไปตามเป้าหมาย ปฏิบัติตามคำสั่งและควบคุมบุคคลและทรัพยากรให้เป็นไปตามระเบียบ เป็นผู้นำทางด้านวิชาการ เป็นผู้กระตุ้นและชักนำการใช้กำลังคน เป็นผู้พัฒนาทรัพยากรและเป็นผู้พัฒนาเป้าหมายใหม่ ๆ ของสถานศึกษาโดยสร้างความสัมพันธ์ความร่วมมือกับฝ่ายต่าง ๆ และแสวงหาทรัพยากรจากภายนอกมาสนับสนุนการจัดการศึกษา

สมาคมผู้บริหารการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (The American Association of School Administrators, 1955, p. 17) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารมีหน้าที่ 5 ประการ คือ การวางแผน การจัดสรรทรัพยากร การกระตุ้นและส่งเสริมให้ปฏิบัติงาน การประสานงาน และการประเมินผลงาน

กูลิค และเออร์วิค (Gulick and Urwick, 1973, p. 17) ได้เสนอเป็นหลักการว่า ผู้บริหารมีหน้าที่ในการบริหารที่ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 7 ประการ โดยใช้ตัวย่อของตัวอักษรต้นของแต่ละคำมาเรียงกันคือ Planning Organizing Staffing Directing Coordinating Report และ Budgeting เรียกว่า “POSDCORB” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนหรือกำหนดโครงการไว้ล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ในการบริหารงานใด ๆ ก็ตาม ผู้บริหารจะต้องรู้จักการวางแผน เพราะการวางแผนเป็นหลักการทำงานขั้นพื้นฐานของกระบวนการบริหาร

2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดองค์การหรือหน่วยงานโดยการแบ่งงานขององค์การหรือของหน่วยงาน ตลอดจนกำหนดสายงาน ควบคุมและบังคับบัญชาในลักษณะหน่วยงานหลัก (Line) หน่วยงานที่ปรึกษา (Staff) และหน่วยงานช่วย (Auxiliary) พร้อมทั้งกำหนดช่วงการบังคับบัญชาไว้ด้วย

3. การจัดสรรบุคลากร (Staffing) หมายถึง การกำหนดบริหารงานบุคคล ซึ่งเป็นกระบวนการสรรหาและคัดเลือกบุคคลที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าสู่หน่วยงาน มีการปฐมนิเทศและมอบหมายงานให้ทั้งบุคลากรใหม่และเก่า มีการบำรุงการศึกษ สนับสนุนการเลื่อนระดับเลื่อน

4. การอำนวยการ (Direction) หมายถึง การสั่งการ ผู้บริหารอาจสั่งการได้ 2 วิธี คือ การสั่งด้วยลายลักษณ์อักษร และสั่งด้วยวาจา การสั่งของผู้บริหารจะมีผลกระทบต่อพฤติกรรมขององค์การหรือหน่วยงาน ซึ่งอาจจะเป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ก็ได้ การสั่งการเป็นการตัดสินใจของผู้บริหารในการกำหนดให้บุคลากรปฏิบัติงานตามที่ได้กำหนดเป็นเป้าหมายไว้

5. การประสานงาน (Coordination) หมายถึง การประสานงานระหว่างหน่วยงานหรือตำแหน่งที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการติดต่อสื่อสารภายในองค์การเพื่อให้การดำเนินงานภายในหน่วยงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและบรรลุวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน ผู้บริหารจะต้องใช้เทคนิคในการส่งเสริมชักจูง ตักเตือนและช่วยเหลือทุกฝ่ายได้ปฏิบัติหน้าที่ยึดเป้าหมายและจุดประสงค์ของหน่วยงานเป็นทิศการประสานงานเป็นการจัดให้คนในหน่วยงานทำงานให้สอดคล้องกับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน โดยยึดถือหน้าที่วัตถุประสงค์และมาตรฐานการปฏิบัติของหน่วยงานหลัก ทั้งนี้เพื่อให้หน่วยงานเป็นปึกแผ่นและก้าวหน้าอยู่เสมอ

6. การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานและการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานในการบริหารงานนั้น ๆ ผู้บริหารจะต้องดำเนินการตามกระบวนการบริหาร เริ่มจากการวางแผน การจัดองค์การ การบริหารงานบุคคล การสั่งการ การประสานงาน ต่อจากนั้นก็เป็นที่หน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องติดตามผลว่า การได้สั่งการหรือมอบหมายงานให้แก่ผู้ร่วมงานนั้น ผลการปฏิบัติงานรุดหน้าหรือมีอุปสรรคขัดข้องอย่างไร ผลการปฏิบัติงานของหน่วยงานและประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ร่วมงานด้วย

7. การจัดงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การบริหารงบประมาณในการบริหารงานนั้นผู้บริหารมีภารกิจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานงบประมาณที่จะต้องปฏิบัติ 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนแรกได้แก่ การจัดงบประมาณ ซึ่งเป็นแผนล่วงหน้าในการขอเงินเพื่อซื้อหรือจัดจ้างหรือใช้จ่าย ขั้นตอนที่สอง ได้แก่ การดำเนินงานใช้เงินเพื่อจัดซื้อหรือจัดจ้างตามวงเงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรรนั้น

สรุป บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวม คือ เป็นผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงาน เป็นผู้นำการปฏิบัติงานของบุคลากรในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพ เป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นผู้ช่วยเสริมสร้างปริมาณ และคุณภาพของงานให้บังเกิดผลสูงสุด เป็นผู้กระตุ้น และชักนำการใช้กำลังคน เป็นผู้พัฒนาทรัพยากรและเป็นผู้พัฒนาเป้าหมายใหม่ ๆ ของสถานศึกษาโดยสร้างความสัมพันธ์ความร่วมมือกับฝ่ายต่าง ๆ และแสวงหาทรัพยากรจากภายนอก มาสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ สำเร็จผลสมความมุ่งหมายของสถานศึกษา

5. ขอบข่ายของการบริหารโรงเรียน

ขอบข่ายการบริหารโรงเรียน คือ กิจกรรมที่เป็นแนวทางในการดำเนินงานในโรงเรียน การบริหารโรงเรียนเป็นศาสตร์ที่ผู้บริหารโรงเรียนควรจะได้ศึกษาให้เข้าใจโดยถ่องแท้เพื่อที่จะนำเอาหลักการมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน ดังที่ สมิท ครูนส์ และแอทคินสัน (Smith, Kroonse and Atkinson, 1961, p. 170) อธิบายว่า งานบริหารโรงเรียน หมายถึง งานในหน้าที่ทั่วไป งานบริหารวิชาการ งานบริหารครูและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ งานบริหารกิจกรรมนักเรียน งานบริหารการเงิน งานบริหารอาคารสถานที่ และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนส่วนแคมป์เบล. (Campbel, 1976, p. 23) และกิติมา ปรีดีดีลิก (2532, หน้า 4) มีความเห็นสอดคล้องกันว่างานบริหารโรงเรียน หมายถึง การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานธุรการและการเงิน การบริหาร งานบุคคล การบริหารอาคารสถานที่ การบริหารกิจการนักเรียนและการสร้างความสัมพันธ์ ชุมชน ซึ่งแนวคิดของนักการศึกษาข้างต้นมีความสอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล ซึ่งมีขอบข่ายและภารกิจการบริหารและการจัดการสถานศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 32)

1. การบริหารวิชาการ ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การส่งเสริมความรู้วิชาการแก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุวชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

2. การบริหารงบประมาณ ประกอบด้วย การจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบติดตามประเมินผลและรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน การระดมทรัพยากรและลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชี การบริหารพัสดุสินทรัพย์

3. การบริหารงานบุคคล ประกอบด้วย การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ วินัยและการรักษาวินัย การออกจากราชการ

4. การบริหารทั่วไป ประกอบด้วย การดำเนินงานธุรการ งานเลขานุการ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน งานพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศการประสานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริม สนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนผู้เรียน การรับนักเรียน การส่งเสริมและประสานงานการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา งานส่งเสริมกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานอื่น การจัดระบบการควบคุมในหน่วยงาน งานบริการสาธารณะ งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น ๆ

จากการจำแนกขอบข่ายงานทางด้านการบริหารโรงเรียนของนักวิชาการศึกษาหรือ เกณฑ์ มาตรฐานโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนจำเป็นต้องดำเนินการบริหารงานตามขอบข่ายงานโดยมีความรู้ ความเข้าใจกระบวนการบริหารด้วย ได้แก่ การวางแผน การจัดการ องค์กร การจัดบุคลากรเข้าทำงาน การอำนวยความสะดวก การประสานงาน การควบคุม และการจูงใจในการทำงาน เป็นต้น

6. ความหมายของการส่งเสริม

ตามพจนานุกรม ฉบับเฉลิมพระเกียรติ (2539, หน้า 790) ให้ความหมายของการส่งเสริมว่า หมายถึง “เกื้อหนุน หนุนหลัง เชิดชู”

คอรี่ (Cory, 1951, p. 258) ได้ให้ความหมายของการส่งเสริมว่า คือการช่วยเหลือและให้การแนะนำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดแนวคิดใหม่ ๆ ความเจริญก้าวหน้า ความเข้าใจ ความร่วมมือ การฝึกปฏิบัติ รวมทั้งการกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงการทำงานและปรับปรุงตนเองให้ดียิ่งขึ้น

วัฒนา สุตรสุวรรณ (ม.ป.ป., หน้า 51) ให้ความเห็นว่า “การส่งเสริมหมายถึงการเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ความชำนาญ ทักษะ และประสบการณ์ เพื่อให้ทุกคนในหน่วยงานสามารถปฏิบัติหน้าที่ ที่อยู่ในความรับผิดชอบได้ดียิ่งขึ้น

สรุปว่าการส่งเสริม คือ การเกื้อหนุนช่วยเหลือ แนะนำ การเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถความชำนาญ และประสบการณ์ เพื่อให้ดำเนินตามแผนที่กำหนดไว้บรรลุ วัตถุประสงค์

การจัดการเรียนร่วม

1. การจัดการเรียนการสอน

การเรียนการสอนเป็นการถ่ายทอดข้อมูลจากผู้สอนไปยังผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีความ เข้าใจในบทเรียนนั้นและทำการตอบสนองเพื่อเกิดการเรียนรู้ขึ้น โดยกระบวนการของการเรียน การสอนนั้นต้องอาศัยลักษณะ องค์ประกอบและรูปแบบของการสื่อสารในหลักการดำเนินการเพื่อเกิด เป็นการสื่อสารขึ้นระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ถ้าพิจารณาอย่างกว้าง ๆ อาจแบ่งวิธีการสอนเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ (สุพิน บุญชูวงศ์, 2538, หน้า 92)

1. วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ วิธีสอนที่ครูผู้สอนเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม การเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ เช่น วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนโดยการ ทบทวน
2. วิธีสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ วิธีสอนที่ให้นักเรียนได้มีโอกาสค้นคว้า หาความรู้ด้วยตนเอง เช่น วิธีสอนแบบทดลอง วิธีสอนแบบโครงการ วิธีสอนแบบแบ่งกลุ่มทำงาน วิธีสอนแบบวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

ประอรศิริ ชีววัฒน์ (2542, หน้า 20) กล่าวว่า วิธีสอนของครูเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่าง หนึ่งที่จะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผลได้ดี วิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน และบทเรียนนั้นจะ ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีความสนใจบทเรียนมากขึ้น เข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้นและดีขึ้น ดังนั้น ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการสอนหลายวิธี มีเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชานั้น ๆ

สุวิทย์ มูลคำ (2543, หน้า 55) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่ดีมีประสิทธิ ภาพ ถือเป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะตั้งเป้าหมายของการศึกษาไว้อย่างไร การ ที่จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เป้าหมายของการศึกษานั้น ขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลนั้นมีความหลากหลายและแตกต่างกันไป ตามประสบการณ์และความสามารถพื้นฐานของบุคคลนั้น

สุรพันธ์ ตันศรีวงษ์ (2538, หน้า 139) กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นในระหว่างการที่ผู้สอนทำการ สื่อความหมายเกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่ผู้เรียนต้องศึกษาตามหลักสูตรที่ได้ล่วงหน้า เพื่อให้ผู้เรียนได้

กู๊ด (Good. 1973, หน้า 58) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมไว้หลายความหมาย คือ

1. สภาพการเรียนรู้ทั้งชุดที่นักเรียนกระทำด้วยความเต็มใจ เพราะการกระทำเช่นนั้นทำให้นักเรียนไปสู่เป้าหมายที่วางไว้
2. เป็นกิจกรรมที่เริ่มต้นจากสิ่งที่น่าสนใจชนิดใหม่ ทำให้เกิดความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์ช่วยให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและการเรียนรู้
3. เป็นการเล่นหรือการทำงานซึ่งเกิดจากแนวคิดหรือความรู้สึกของผู้ทำ ซึ่งแสดงออกมาในรูปที่ซับซ้อน เพื่อเป็นสื่อความเข้าใจผู้อื่นทราบ

สรุปว่า การจัดการเรียนการสอนที่ดีมีประสิทธิภาพถือว่า เป็นหัวใจสำคัญที่สุดของการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะตั้งเป้าหมายของการศึกษาไว้อย่างไรการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เป้าหมายของการศึกษานั้น ขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลนั้นมีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามศักยภาพของผู้เรียน

2. ความหมายของการเรียนร่วม

การให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนรู้อยู่ในชั้นเดียวกันกับเด็กปกติ เรียกว่า การเรียนร่วม ซึ่งมีอยู่ 3 ลักษณะ คือ การเรียนร่วมเต็มเวลา การเรียนร่วมบางเวลา และการเรียนรวม (ผดุง อารยะวิญญู, 2542, หน้า 48-50) ซึ่งคำว่า การเรียนร่วม ในที่นี้หน่วยงานทางการศึกษาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการเรียนร่วมไว้ ดังนี้

ศูนย์พัฒนาการศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2529, หน้า 55) ได้ให้ความหมายการเรียนร่วมไว้ว่า การเรียนร่วมคือการจัดการศึกษาให้แก่เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนร่วมกับเด็กปกติ โดยคำนึงถึงความสามารถของแต่ละบุคคลเพื่อส่งเสริมให้เด็กเหล่านี้ได้มีโอกาสเรียนรู้และดำรงชีวิตในสังคมอย่างปกติสุข

ศรียา นิยมธรรม (2539, หน้า 55) กล่าวว่า การเรียนร่วม เป็นการจัดการศึกษาให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนปกติ โดยคำนึงถึงความสามารถของเด็กแต่ละคน เป็นการช่วยให้เด็กแต่ละคนเรียนรู้ที่จะดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

คณะอนุกรรมการคัดเลือกและจำแนกความพิการเพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2543, หน้า 17) ได้ให้ความหมายว่า การเรียนร่วม หมายถึง การจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษและเด็กพิการเข้าไปในระบบการศึกษาทั่วไป มีการรวมกิจกรรมและใช้ช่วงเวลาช่วงใดช่วงหนึ่ง ในแต่ละวันระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษและเด็กพิการกับเด็กทั่วไป

ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 21) กล่าวถึงความหมายการเรียนรู้ร่วมว่า เป็นวิธีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษได้เรียนร่วมกับเด็กปกติเพื่อส่งเสริมให้เด็กเหล่านี้ได้มีโอกาสเรียนรู้ตามรูปแบบที่เหมาะสม โดย คำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้นให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างปกติสุข

จากความหมายของการเรียนรู้ร่วมที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า การเรียนรู้ร่วมเป็นการนำเอาปรัชญา หลักการ วิธีการและการจัดกระบวนการเรียนการสอนทางการศึกษาพิเศษมาบูรณาการใช้กับการจัดกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียนปกติที่มุ่งถึงประโยชน์ศักยภาพความแตกต่างระหว่างบุคคล สิทธิในความเสมอภาคทางสังคม การอยู่ร่วมกัน การมีส่วนร่วมในสังคมตามบทบาทหน้าที่ ตลอดจนการได้รับการบริการที่อยู่บนพื้นฐานความต้องการจำเป็นของแต่ละคนสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษการเรียนรู้ร่วมในแนวคิดใหม่เป็นความร่วมมือและรับผิดชอบร่วมกัน (Collaboration) ระหว่างครูทั่วไปและครูผู้สอนการศึกษาพิเศษในโรงเรียน เพื่อดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนและบริการต่าง ๆ ให้กับนักเรียนในความควบคุมดูแล ให้สามารถร่วมเรียนในโรงเรียนปกติได้อย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ

3. ความหมายและประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

3.1 ความหมายของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ. 2551 ได้กำหนดความหมายของคนพิการไว้ว่า คนพิการ หมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจาก มีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การ สื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใดประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความต้องการจำเป็นพิเศษทางการศึกษาที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

สำหรับพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 มาตรา 4 ได้กำหนดความหมายของคนพิการไว้ว่า คนพิการ หมายถึง คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องทางร่างกายทางสติปัญญา หรือทางจิตใจ ตามประเภทและหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง

เด็กที่มีความต้องการความต้องการพิเศษ (Children with special need) หมายถึง เด็กที่มีพัฒนาการผิดปกติ เด็กพิการหรือเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ทั้งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด และไม่เด่นชัด จัดเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษาที่รัฐจะต้องให้บริการในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งบริการในการแก้ไขการพูด การปรับพฤติกรรมช่วยเหลือ ถ่ามภาษามือ ศิลปะบำบัด การให้คำแนะนำปรึกษา

ศรียา นิยมธรรม (2541, หน้า 10) กล่าวว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษหมายถึง

1. สภาพใด ๆ ซึ่งทำให้เด็กที่มีพัฒนาการและความเจริญเติบโตล่าช้ากว่าเด็กปกติ
2. สภาพใด ๆ ซึ่งทำลาย (ทำให้ผิดปกติหรือผิดแผก) ความเจริญเติบโตและพัฒนาการเด็ก
3. สภาพใด ๆ ซึ่งส่งผลอย่างรุนแรงต่อการเจริญเติบโตและพัฒนาการเด็กหรือต่อการปรับตัวในการดำเนินชีวิต

ผดุง อารยะวิญญู (2541, หน้า 3) ให้ความหมายของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (Children with special need) หมายถึง เด็กที่มีความต้องการทางการศึกษาที่แตกต่างไปจากเด็กปกติ การให้การศึกษาสำหรับเด็กเหล่านี้ มีลักษณะแตกต่างไปจากเด็กปกติในด้านเนื้อหา วิธีการและการประเมินผล เป็นเด็กกลุ่มเดียวกันกับเด็กพิเศษ ซึ่งหมายถึงเด็กที่มีสภาพร่างกายและสติปัญญาแตกต่างไปจากเด็กปกติ

สุदारัตน์ ชุณหคล้าย (2544, หน้า 82) กล่าวว่า เด็กพิเศษหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษหมายถึง เด็กที่มีพัฒนาการผิดปกติ เด็กพิการหรือเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม ทั้งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดและไม่เด่นชัด จัดเป็นเด็กที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษาที่รัฐต้องให้บริการ ในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการให้บริการในการแก้ไขการพูด การปรับพฤติกรรม การช่วยเหลือทางล่ามภาษามือ จิตบำบัด กิจกรรมบำบัด ดนตรี บำบัด ธารบำบัด กายภาพบำบัด ศิลปะบำบัด การให้คำแนะนำปรึกษา

สรุปว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษ หมายถึง เด็กที่มีความต้องการทางการศึกษาแตกต่างไปจากเด็กปกติ เป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสติปัญญา ดังนั้นการศึกษาพิเศษจึงเป็นการจัดบริการทางการศึกษา ให้กับผู้ที่มีความต้องการความช่วยเหลือทางการศึกษาที่แตกต่างไปจากเด็กปกติอันเนื่องมาจากความบกพร่องทางด้านร่างกาย สติปัญญาอารมณ์ และสังคม หรือจากความด้อยโอกาส รวมถึงเด็กที่มีความสามารถพิเศษทางการศึกษา เพื่อให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้ถึงขีดสูงสุด ดังนั้นการที่โรงเรียนจำแนกความต้องการพิเศษโดยคำนึงถึงความจำเป็นและความต้องการระหว่าบุคคลของเด็กแต่ละคนจะช่วยให้การจัดการศึกษาแก่เด็กแต่ละคนได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

3.2 ประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

ตามกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 มาตรา 4 และมาตรา 20 โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดให้คนพิการมี 5 ประเภท โดยแต่ละประเภทมีลักษณะ ดังนี้

1. คนพิการทางการมองเห็น ได้แก่ (ก) คนที่มีสายตาสั้นที่ต่ำกว่าเมื่อใช้แว่นสายตาธรรมดาแล้วมองเห็นน้อยกว่า 6/18 หรือ 20/20 ลงไปจนมองไม่เห็นแม้แต่แสงสว่าง หรือ (ข) คนที่มีลานสายตาแคบกว่า 30 องศา

2. คนพิการทางการได้ยินหรือการสื่อความหมาย ได้แก่ (ก) คนที่ได้ยินเสียงความถี่ 500 เฮิรตซ์ 1000 เฮิรตซ์ ในหูข้างที่ตีกว่าที่มีความดังเฉลี่ยดังต่อไปนี้ 1) สำหรับเด็กอายุไม่เกิน 7 ปี เกิน 40 เดซิเบล ขึ้นไปจนไม่ได้ยินเสียง 2) สำหรับคนทั่วไปเกิน 55 เดซิเบลขึ้นไปจนไม่ได้ยินเสียง หรือ (ข) คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องในการเข้าใจหรือการใช้ภาษาพูดจนไม่สามารถสื่อความหมายกับคนอื่นได้

3. คนพิการทางกายหรือความเคลื่อนไหว ได้แก่ (ก) คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องของร่างกายที่เห็นได้อย่างชัดเจน และไม่สามารถประกอบกิจวัตรหลักในชีวิตประจำวันได้ หรือ (ข) คนที่มีการสูญเสียความสามารถในการเคลื่อนไหวมือ แขน ขา หรือลำตัว อันเนื่องมาจากแขนหรือขาขาด อัมพาตหรืออ่อนแรง โรคข้อหรืออาการปวดเรื้อรัง รวมทั้งโรคเรื้อรังของระบบการทำงานของร่างกายอื่น ๆ ที่ทำให้ไม่สามารถประกอบกิจวัตรหลักในชีวิตประจำวัน หรือดำรงชีวิตในสังคมเพียงคนปกติได้

4. คนพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรม ได้แก่ คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องทางจิตใจ หรือสมองในส่วนของการรับรู้ อารมณ์ ความคิด จนไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมที่จำเป็นในการดูแลตนเองหรือผู้อื่น

5. คนพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ ได้แก่ คนที่มีความผิดปกติหรือความบกพร่องทางสติปัญญาหรือสมองจนไม่สามารถเรียนรู้ด้วยวิธีศึกษาปกติได้

อย่างไรก็ตาม สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 11-18) แบ่งเด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็น 10 ประเภท คือ

1. เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น
2. เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
3. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
4. เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว
5. เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้
6. เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม
7. เด็กออทิสติก
8. เด็กสมาธิสั้น

9. เด็กที่มีความบกพร่องซ้ำซ้อน

10. เด็กที่มีความสามารถพิเศษ

เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตามที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติจำแนกทั้ง 10 ประเภท มีรายละเอียดดังนี้

1. เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น

เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น หมายถึง เด็กที่มองไม่เห็น (ตาบอดสนิท) หรือพอเห็นแสงเลือนลางและมีความบกพร่องทางสายตาทั้งสองข้าง โดยมีความสามารถในการเห็นได้ไม่ถึงเศษหนึ่งส่วนสิบของคนสายตาปกติ จำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ

1.1 เด็กตาบอด หมายถึง เด็กที่มองไม่เห็น หรือมองเห็นบ้างแต่ไม่มากนัก แม้ได้รับการแก้ไขแล้วยังไม่สามารถใช้สายตาในการเรียนหนังสือได้

1.2 เด็กสายตาเลือนลาง หมายถึง เด็กที่มีความบกพร่องทางสายตาสามารถมองเห็นได้บ้างหรือมองเห็นได้เลือนลาง (Low vision) เมื่อได้รับการแก้ไขแล้วอาจใช้วัสดุอุปกรณ์พิเศษบางอย่างช่วยจึงสามารถใช้สายตาในการเรียนหนังสือได้บ้าง

2. เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน

เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน หมายถึง เด็กที่สูญเสียการได้ยินไม่สามารถรับฟังเสียงได้เหมือนปกติ แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ

2.1 เด็กหูตึง หมายถึง เด็กที่มีการได้ยินเหลืออยู่บ้างสามารถได้ยินได้ไม่ว่าจะใส่เครื่องช่วยฟัง (Hearing aids) หรือไม่ก็ตาม เด็กหูตึงจะมีระดับการได้ยิน ระหว่าง 26-89 เดซิเบล ซึ่งคนปกติจะมีระดับการได้ยินระหว่าง 0-25 เดซิเบล

2.2 เด็กหูหนวก หมายถึง เด็กที่สูญเสียการได้ยิน ตั้งแต่ 90 เดซิเบลขึ้นไป ไม่สามารถได้ยินเสียงพูดดัง ๆ อาจรับรู้เสียงบางเสียงได้จากการสั่นสะเทือน ไม่สามารถใช้งานได้ยินให้เป็นประโยชน์ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

3. เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา

เด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา หมายถึง เด็กที่มีภาวะความจำกัดอย่างชัดเจนในทักษะการดำรงชีวิต ซึ่งแสดงลักษณะเฉพาะ คือ มีความสามารถทางสติปัญญาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญตั้งแต่ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 2 ขึ้นไป รวมกับความจำกัดของทักษะการปรับตัวอีกอย่างน้อย 2 ทักษะจาก 10 ทักษะ ดังนี้

1. การสื่อความหมาย
2. การดูแลตนเอง
3. การดำรงชีวิตภายในบ้าน
4. ทักษะทางสังคมและความสัมพันธ์กับผู้อื่น
5. รู้จักใช้แหล่งทรัพยากรในชุมชน
6. การควบคุมตนเอง
7. การนำความรู้มาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน
8. การทำงาน
9. การใช้เวลารว่าง
10. สุขภาพอนามัยและความปลอดภัยและแสดงอาการก่อนมีอายุ 18 ปี

ลักษณะและความต้องการพิเศษของเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับอายุและความรุนแรงของภาวะบกพร่องทางสติปัญญา ซึ่งทางการแพทย์จะแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ ระดับน้อย (Mild) ระดับปานกลาง (Moderate) ระดับรุนแรง (Severe) และระดับรุนแรงมาก (Profound) ในบุคคลที่มีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาทั้งหมดจะพบว่ามีภาวะบกพร่องทางสติปัญญาระดับน้อยมีจำนวนมากที่สุดคือ 85-87% ระดับปานกลางประมาณ 6-10% ระดับรุนแรง 3-4% และระดับรุนแรงมากประมาณ 1 %

4. เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว

เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือการเคลื่อนไหว หมายถึง เด็กที่มีความผิดปกติของแขน ขา และ/หรือลำตัว รวมไปถึงศีรษะ แต่ไม่รวมถึงเด็กที่มีสายตาศีรษะพิการหรือสูญเสียการได้ยินแม้ว่าดวงตาและระบบการได้ยินจะเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายก็ตาม ทำให้มีปัญหาคือการได้ยินแม้ว่าดวงตาและระบบการได้ยินจะเป็นส่วนหนึ่งของร่างกายก็ตาม ทำให้มีปัญหาคือการเคลื่อนไหว และยังหมายรวมถึงเด็กเจ็บป่วยเรื้อรัง มีโรคประจำตัว เช่น โรคหอบหืด โรคหัวใจ โรคเบาหวาน จำเป็นต้องจัดสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับความสามารถ

5. เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้

เด็กที่มีปัญหาทางการเรียนรู้ หมายถึง เด็กที่มีความผิดปกติที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางจิตวิทยาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งเรื่องขึ้นไป ความผิดปกติดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับความเข้าใจหรือการใช้ภาษา การพูดหรือการเขียน ซึ่งอาจส่งผลถึงความสามารถที่บกพร่องไปเกี่ยวกับการฟัง การคิด การพูด การอ่าน การเขียนสะกดคำตลอดจนการคิดคำนวณทางคณิตศาสตร์รวมถึงสภาวะความพิการด้านการรับรู้ การที่สมองขาดเจ็บ สมองไม่อาจทำหน้าที่

6. เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม

เด็กที่มีปัญหาทางพฤติกรรม (Behavior disorder หรือ BD) หมายถึง เด็กที่แสดงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเด็กทั่วไป และพฤติกรรมดังกล่าวส่งผลกระทบต่อ การเรียนรู้ของเด็กและผู้อื่น พฤติกรรมที่เบี่ยงเบนนี้เป็นผลมาจากความขัดแย้งระหว่างเด็ก กับสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กและหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในตัวเด็กเอง

7. เด็กออทิสติก

เด็กออทิสติก (Autistic child) หมายถึง เด็กที่มีความผิดปกติทางด้านพัฒนาการที่เกี่ยวกับสังคม อารมณ์ และการสื่อสารอย่างรุนแรง อาจมีหรือไม่มีปัญญาอ่อนร่วมด้วย เด็กประเภทนี้ยังไม่มีชื่อเรียกภาษาไทย ยังคงเรียกตามคำเดิมในภาษาอังกฤษว่าออทิสซึม (Autism) เป็นคำนามที่เรียกโรคนี้ ส่วนเด็กที่มีอาการของโรคนี้เรียกว่า “เด็กออทิสติก” (Autistic child) สาเหตุที่แท้จริงของการเป็นเด็กออทิสติก ยังไม่ทราบแน่ชัด แต่นักวิชาการจำนวนมากมีความเชื่อว่ามีสาเหตุสำคัญ 2 ประการ คือ สาเหตุความบกพร่องทางระบบชีววิทยาของร่างกาย รวมถึงความผิดปกติในสมอง ความผิดปกติของระบบประสาท ซึ่งก่อให้เกิดความบกพร่องในการเรียนรู้ ส่วนสาเหตุอีกประการหนึ่งเกิดจากสิ่งแวดล้อมรวมไปถึงการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ การให้ความช่วยเหลือเด็กเหล่านี้ต้องใช้ความอดทนจริงจัง มีความรู้ประสบการณ์และการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องโดยความร่วมมือของบุคลากรหลาย ๆ ด้าน เช่น แพทย์พยาบาล นักจิตวิทยา ครูฝึกพูด ครูผู้สอนการศึกษาพิเศษ นักสังคมสงเคราะห์ พ่อแม่ผู้ปกครองและผู้ใกล้ชิดเด็กเหล่านี้

8. เด็กสมาธิสั้น

เด็กสมาธิสั้น (Attention deficit and hyperactivity disorders) หมายถึง เด็กที่มีความผิดปกติด้านความสนใจและพฤติกรรมอยู่ไม่สุข มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมกับอายุหรือระดับพัฒนาการในเรื่องของการขาดสมาธิ ความหุนหันพลันแล่น ยับยั้งตัวเองไม่ค่อยได้ อาจมีอาการซุกซนผิดปกติหรือมีลักษณะเซื่องช้า สงบเงียบได้ ไม่สามารถให้ความสนใจต่อการเรียนได้อย่างจริงจัง และนานเพียงพอโดยจะปรากฏอาการให้เห็นก่อนอายุ 7 ปี เด็กสมาธิสั้น อาจมีลักษณะทางอารมณ์และพฤติกรรม 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. สมาธิบกพร่อง เช่น เสียสมาธิง่าย ให้ความสนใจได้ไม่นาน วอกแวกง่ายมี ปัญหาในการปฏิบัติตามคำสั่งที่ซับซ้อน

2. ความผล็ผลึลตามเช่น พุด/แสดงออกก่อนคิด หุนหัน มีความว่องไวผิดปกติ ขาดความระมัดระวัง บางคนชนมาก ซุ่มซ่าม ไม่เรียบร้อย เป็นต้น

3. พฤติกรรมอยู่ไม่สุข เช่น นั่งนิ่ง ๆ ไม่เป็น ไม่สนใจเวลาครูสอน เพราะทำ อย่างอื่นไปด้วย มีความยากลำบากในการรอคอย ไม่ยอมเข้าคิว เป็นต้น

9. เด็กที่มีความบกพร่องซ้ำซ้อน เด็กที่มีความบกพร่องซ้ำซ้อน (Multiple handicapped children) หมายถึง เด็กที่มีสภาพความบกพร่องทางอวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งของ ร่างกายมากกว่า 1 อย่างในบุคคลเดียวกัน เช่น เด็กปัญญาอ่อนที่สูญเสียการได้ยิน เด็กปัญญา อ่อนที่ตาบอด เด็กที่ทั้งหูหนวกและตาบอด เป็นต้น สาเหตุของสภาพความบกพร่องซ้ำซ้อนมีหลาย ประการคือสาเหตุบกพร่องก่อนคลอด อาจเป็นความผิดปกติของโครโมโซม ความผิดปกติของ ระบบเมตาโบลิซึม มารดาเป็นหัดเยอรมัน ติดยาหรือสิ่งเสพติด การขาดสารอาหารระหว่างตั้งครรภ์ เป็นต้น ส่วนสาเหตุเกิดจากการขาดออกซิเจนระหว่างคลอด สมองได้รับบาดเจ็บระหว่างคลอด เด็ก ที่มีความบกพร่องรุนแรงมักเห็นได้ชัดตั้งแต่แรกเกิด สาเหตุหลังคลอดเกิดจากอุบัติเหตุการได้รับ สารพิษ เป็นต้น

10. เด็กที่มีความสามารถพิเศษ

เด็กที่มีความสามารถพิเศษ หมายถึง เด็กที่แสดงออกซึ่งความสามารถอัน โดดเด่นในด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายด้าน ในด้านสติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ การใช้ภาษา การเป็นผู้นำ การสร้างทัศนศิลป์และศิลปะ การแสดงความสามารถด้านดนตรีความสามารถทาง กีฬาและความสามารถทางวิชาการ ในสาขาใดสาขาหนึ่ง หรือหลายสาขาอย่างเป็นที่ประจักษ์เมื่อ เปรียบเทียบกับเด็กอื่นที่มีอายุระดับเดียวกัน สภาพแวดล้อมและประสบการณ์เดียวกัน

คณะกรรมการพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ กระทรวงศึกษาธิการ (2543ก, หน้า 2) ได้จำแนกความพิการทางการศึกษาไว้ 9 ประการ คือ

1. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการมองเห็น
2. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน
3. บุคคลที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา
4. บุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกายหรือสุขภาพ
5. บุคคลที่มีปัญหาทางการเรียนรู้
6. บุคคลที่มีความบกพร่องทางการพูดและภาษา

7. บุคคลที่มีปัญหาทางพฤติกรรมหรืออารมณ์
8. บุคคลออทิสติก
9. บุคคลพิการซ้ำซ้อน

4. การพัฒนาการจัดการเรียนร่วม

การจัดการศึกษาพิเศษของไทยซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2481 ทำการสอนเด็กพิการทุกประเภทมานั้น พบว่าเด็กสามารถเรียนได้ไม่ว่าจะเป็นการพิการทั้งทางร่างกายและทางสติปัญญา ดังนั้นจึงได้มีการทดลองให้เด็กพิการเรียนร่วมกับเด็กปกติซึ่งเป็นการจัดการเรียนร่วมครั้งแรกปี พ.ศ. 2499 โดยโรงเรียนสอนคนตาบอดกรุงเทพฯ จัดส่งนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเห็นที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งคัดเลือกจากนักเรียนที่เรียนดีและช่วยเหลือตนเองได้ไปเรียนที่โรงเรียนเซนต์คาเบรียลในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ซึ่งได้ผลเป็นที่น่าพอใจจึงขยายการเรียนร่วมออกไปตามโรงเรียนเอกชนและโรงเรียนรัฐบาล โดยทางมูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทยฯ ให้ความสนับสนุนด้านทุนการศึกษา ในปี พ.ศ. 2500 กระทรวงศึกษาธิการจัดให้มีการทดลองเรียนร่วมขึ้นเป็นครั้งแรกในโรงเรียนประถมศึกษา 7 แห่งในกรุงเทพมหานคร คือ โรงเรียนพญาไท โรงเรียนวัดชนะสงคราม โรงเรียนวัดพญาไย โรงเรียนวัดหนัง โรงเรียนวัดนิมานนรดี โรงเรียนสามเสนนอกและโรงเรียนวัดชัยชนะสงคราม การทดลองเรียนร่วมที่จัดครั้งนี้ จัดให้เฉพาะเด็กที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาเท่านั้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2507 กระทรวงศึกษาธิการได้รับการสนับสนุนด้านวิทยากรจากมูลนิธิช่วยคนตาบอดพื้นทะเลแห่งสหรัฐอเมริกา (American foundation overseas for the blind) ให้มีการจัดการสอนคนตาบอดเรียนร่วมในโรงเรียนปกติขึ้น ดังนั้นจึงทำให้การเรียนร่วมเป็นที่รู้จักแพร่หลายในหมู่ผู้ปกครองที่มีบุตรหลานเป็นเด็กพิการ การจัดการเรียนร่วมได้พัฒนาเรื่อยมา จนมีการจัดการเรียนร่วมในกลุ่มเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินขึ้นที่โรงเรียนพญาไทอีกตามลำดับ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2520 ได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็กพิการว่าเป็นการศึกษาที่จัดให้แก่บุคคลที่มีลักษณะพิเศษหรือผิดปกติทางร่างกาย สติปัญญาและจิตใจ อาจจัดเป็นสถานศึกษาเฉพาะหรือจัดในโรงเรียนธรรมดา ก็ได้ตามความเหมาะสม จากนโยบายดังกล่าวจึงเกิดแบบแผนการจัดการศึกษาพิเศษในโรงเรียนปกติขึ้น

ในปีงบประมาณ 2529 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้มีการศึกษาหารูปแบบวิธีการเรียนการสอน รวมทั้งสื่อเพื่อนำมาใช้จัดการศึกษาให้กับเด็กพิการสามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติ ได้เริ่มทำการทดลองจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยินในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร ในปี พ.ศ. 2528-2531

ปีงบประมาณ 2530-2532 เป็นช่วงการเตรียมการเพื่อขยายผลการจัดการเรียนร่วมมีการเตรียมการพัฒนาบุคลากร โดยการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม ผลิตสื่อสำหรับใช้ในการฝึกอบรม เอกสารคู่มือ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานและพัฒนา เครื่องมือในการคัดแยกเด็ก โดยได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากกองการศึกษาพิเศษกรมสามัญศึกษาและภาควิชาการศึกษาพิเศษ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นอกจากนี้ยัง ร่วมกับกองการศึกษาพิเศษในพระบรมราชูปถัมภ์และองค์การ HKI (Helen keller international) ในการจัดการเรียนร่วมระหว่างเด็กที่มีความบกพร่องทางสายตากับเด็กปกติ ในโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมินครสวรรค์ และพิษณุโลก

ปีงบประมาณ 2533-2534 มีการเปิดขยายการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด และมีการพัฒนาบุคลากร ทั้งครูผู้สอนศึกษานิเทศก์จังหวัดที่รับผิดชอบงานการศึกษาพิเศษและผู้บริหารโรงเรียน พร้อมทั้งจัดสื่อการสอนวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณสำหรับโรงเรียนที่จัดการเรียนร่วม ในปีงบประมาณ 2534 มีโรงเรียนที่จัดการเรียนร่วมทั้งสิ้น 144 โรงเรียนใน 97 อำเภอ 28 จังหวัด มีเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา 3 ประเภท คือเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นทางการได้ยินและสติปัญญา จำนวน 1,009 คน

พ.ศ. 2535-2539 เป็นระยะที่ขยายผลการดำเนินงานทั่วประเทศและเปิดขยายการจัดการเรียนร่วมเต็มพื้นที่ใน 76 จังหวัด รับเด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนร่วมเพิ่มขึ้นเป็น 4 ประเภท คือ เด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น ทางการได้ยิน ทางสติปัญญาและทางร่างกายและการเคลื่อนไหว ในปีการศึกษา 2539 มีนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ 7,926 คน และมีโรงเรียนที่เปิดการเรียนร่วม รวม 2,038 โรงเรียน มีการดำเนินงานเพื่อให้โรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการประชุมสัมมนาและฝึกอบรมกลุ่มศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารและครูผู้สอนสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนโดยจัดเอกสาร สื่อ เพื่อพัฒนาการดำเนินงาน เช่น คู่มือการดำเนินงาน คู่มือการจัดการเรียนร่วมวีดิทัศน์ จัดซื้อวัสดุครุภัณฑ์ที่จำเป็นสำหรับเด็กแต่ละประเภท เช่น เครื่องพิมพ์ดีด อักษรเบรลล์ เครื่องช่วยฟังวิทยุ ฯลฯ จัดห้องเสริมวิชาการสำหรับการเสริมทักษะด้านต่าง ๆ จัดอัตราจ้างชั่วคราวครูรายเดือน จัดสรรงบประมาณเป็นค่าวัสดุให้ โรงเรียนเพื่อจัดหาสื่อที่เหมาะสมโรงเรียน และงบประมาณดำเนินการในระดับจังหวัด

พ.ศ. 2540-2544 เป็นจุดเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานในหลาย ๆ ด้าน ทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการและวิธีการดำเนินงาน อาทิ เปิดขยายบริการ โดยใช้ กลุ่มโรงเรียนเป็นฐานการบริการ กระจายอำนาจในเรื่องของงบประมาณ วิธีการและรูปแบบการดำเนินงาน มีการประสานความร่วมมือช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ผู้ปกครอง ชุมชน มีส่วนร่วม ในการดำเนินงานมากขึ้น

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนร่วมการปรับเปลี่ยนมีหลายประการ ที่สำคัญ ได้แก่ กฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการจัดการศึกษาของชาติมีการ ปฏิรูปการศึกษาทั้งการศึกษาปกติและการศึกษาสำหรับผู้มีความต้องการพิเศษทุกกลุ่มด้วย ใน ระดับกระทรวง มีการแต่งตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาเพื่อคนพิการผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความสามารถพิเศษ เพื่อดำเนินการปฏิรูปการศึกษาพิเศษ

นอกจากนี้ยังได้นำผลการดำเนินงาน สภาพปัญหา อุปสรรครวมทั้งแนวทางในการ พัฒนาการศึกษของประเทศมาใช้ในการวางแผนพัฒนา เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาให้กับเด็ก กลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ โดยใช้กลุ่มโรงเรียนเป็นฐานในการบริการและเปิดขยายการจัดการ เรียนร่วมครอบคลุมทุกกลุ่มโรงเรียน อย่างน้อยกลุ่มละ 1 โรงเรียน เป็นโรงเรียนศูนย์กลางทาง วิชาการเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ

5. ปรัชญาและทฤษฎีพื้นฐานการจัดการเรียนร่วม

การจัดการเรียนร่วมสำหรับเด็กพิเศษกับเด็กปกติ มีปรัชญาและแนวคิดพื้นฐานในการ จัด ดังที่หน่วยงานและนักวิชาการกล่าวไว้ เป็นที่ยอมรับกันดีว่าคนพิการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงควรเตรียมผู้พิการตั้งแต่เยาว์วัยเพื่อให้มีความพร้อมที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ การให้นักเรียน ที่มีความต้องการพิเศษมีโอกาสเรียนร่วมกับนักเรียนปกติเท่าที่สมารถจะทำได้ จะช่วยให้ทุกคน สามารถดำรงชีวิตร่วมกันได้อย่างมีความสุข ดังที่ เบญจา ชลธารันนท์ (2532, หน้า 11) ได้กล่าวถึง แนวคิดและปรัชญาเบื้องต้นที่จะทำให้การศึกษาพิเศษบรรลุถึงจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เด็กพิเศษทุกคนสามารถจะเรียนหรือฝึกตนเองให้ทำประโยชน์มากขึ้น
2. สมรรถภาพในการทำงานไม่ได้ขึ้นอยู่กับสภาพความพิการ
3. ความพิการของเด็กบางคนไม่จำเป็นต้องเป็นความพิการตลอดไป ในหลายกรณี การศึกษาบางอย่างเป็นเพียงบริการทางการศึกษาชั่วคราวเท่านั้น
4. บุคลากรจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และได้รับการฝึกงานตลอดทั้งการมี ประสบการณ์ในการทำงานของหน่วยงานนั้น
5. ผู้ให้การศึกษาควรให้ความสนใจเป็นพิเศษ ในเรื่องของพัฒนาการของเด็กพิเศษให้ มีภาพพจน์ที่ดีเกี่ยวกับตนเอง (Positive Self-Image) และยอมรับสภาพความเป็นจริงของตน

6. การศึกษาพิเศษ ควรใช้วิธีสอนแบบส่งเสริม ตามอัตราของบุคคล (Individualized Instruction) หมายความว่า สอนให้เหมาะสมกับความสามารถและความพิการของเด็กแต่ละคน

7. การจัดการศึกษาพิเศษควรจัดตั้งแต่ชั้นอนุบาล โดยมีจุดประสงค์ในการป้องกันลดปัญหาความพิการ และทำให้เด็กมีสำนึกแห่งตน (Self - Realization)

8. การศึกษาพิเศษต้องรวมวิชาพลศึกษา นันทนาการและสุนทรียศาสตร์ เพื่อเตรียมเด็กพิเศษให้สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างสมบูรณ์

9. อาชีวศึกษา และการอาชีพเป็นเรื่องสำคัญในการพิจารณาจัดการศึกษากับเด็กพิเศษ

10. ในการจัดการศึกษาพิเศษเข้าเรียนในโรงเรียนปกติเท่านั้น จะถือเป็นแนวทางปฏิบัติเมื่อไม่มีปัญหา หรือไม่มีอุปสรรคอื่นใด โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่เด็กจะได้รับเป็นสำคัญ

ผดุง อารยะวิญญู (2533, หน้า 12) ได้กล่าวถึงทฤษฎีพื้นฐานของการเรียนร่วมไว้ดังนี้

1. สังคมมนุษย์ มีทั้งคนปกติและผู้ที่มีความบกพร่องต่างๆ เมื่อสังคมยังไม่สามารถแยกคนที่มีความบกพร่องออกจากสังคมปกติได้ดังนั้นก็สมควรแยกการศึกษาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ควรให้เด็กพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติ

2. เด็กที่มีความต้องการและความสามารถ ซึ่งต่างจากเด็กปกติ ดังนั้น ควรจัดรูปแบบและวิธีการศึกษาให้แตกต่างไปจากเด็กปกติ เพื่อให้เด็กมีศักยภาพอย่างเต็มที่

3. เด็กแต่ละคนมีความสามารถแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นเด็กปกติ หรือเด็กพิเศษ การศึกษาจะช่วยให้ความสามารถของเด็กแต่ละคนปรากฏเด่นชัดขึ้น

4. เด็กแต่ละคนมีพื้นฐานต่างกันทางการเลี้ยงดูจากครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สติปัญญา และทักษะ การศึกษาจะช่วยให้เด็กแต่ละคนได้เรียนรู้เพื่อการปรับตัวเข้าหากันและให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก

5. เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกันในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม การจัดการศึกษาจึงต้องจัดเพื่อพัฒนาทุกด้าน ให้สูงสุดตามความสามารถของแต่ละบุคคล

ศรียา นิยมธรรม (2538, หน้า 8) กล่าวว่า การจัดการศึกษาพิเศษโดยทั่วไป ตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อ และหลักปรัชญาดังต่อไปนี้

1. ทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับการบริการทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นคนพิการหรือคนปกติควรเป็นหน้าที่ที่จะจัดการการศึกษาเพื่อสนองต่อความต้องการของเด็กพิเศษด้วย

2. เด็กพิเศษควรได้รับการศึกษาควบคู่ไปกับการบำบัด การฟื้นฟูสมรรถภาพทุกด้าน โดยเร็วที่สุด ในทันทีที่ทราบว่าเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะเรียนต่อไป

3. การจัดการศึกษาควรคำนึงถึงการอยู่ร่วมสังคมกับคนปกติให้ประสิทธิภาพให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้หรือหากสภาพความบกพร่องอยู่ในขั้นรุนแรงจนไม่อาจเรียนร่วมกับคนปกติได้ ควรให้เด็กพิเศษได้สัมผัสกับสังคมคนปกติ

4. การจัดการศึกษาพิเศษต้องปรับให้เหมาะสมกับสภาพความเสียเปรียบ ของเด็กพิเศษแต่ละประเภท โดยใช้แนวทางการศึกษาของเด็กปกติ

5. การศึกษาและการฟื้นฟูบำบัดทุกด้านควรจัดเป็นโปรแกรม ให้เป็นรายบุคคล รวมถึง การจัดกิจกรรมการสอนสำหรับเด็กที่บกพร่อง หรือมีความต้องการ คล้ายคลึงกัน และอยู่ในระดับความสามารถใกล้เคียงกัน

6. การจัดโปรแกรมสอนเด็กพิเศษ ควรเน้นที่ความสามารถของเด็ก และให้เด็กได้ประสบความสำเร็จมากกว่าที่จะคำนึงถึงความพิการหรือความบกพร่อง เพื่อให้เด็กมีความมั่นใจว่า แม้คนจะมีความบกพร่องแต่ก็ยังสามารถบางอย่างเท่ากับหรือดีกว่าคนปกติอันจะช่วยให้เด็กสามารถปรับตัวได้ดีขึ้น

7. การศึกษาพิเศษควรมุ่งเน้นให้เด็กมีความเข้าใจยอมรับตนเองมีความเชื่อมั่นมีกำลังใจแห่งตนและมุ่งหวังให้ช่วยตนเองได้ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม

8. การศึกษาพิเศษควรจัดทำอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่แรกเกิดเรื่อยไป ขาดตอนไม่ได้ และควรเน้นถึงเรื่องอาชีพด้วย

เกียร์ฮาท และไวซาลม (Gearhart and Weishalm, 1980 อ้างอิงใน เกษม ทองสัมฤทธิ์, 2540, หน้า 24) ได้เน้นถึงสิทธิที่เด็กพิเศษทุกคนควรได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอเพียงเพื่อพัฒนาสมรรถภาพของตนให้ถึงขั้นสูงสุด การศึกษาพิเศษจะต้องเน้นถึงความสามารถและศักยภาพเปลี่ยนตามความต้องการและความจำเป็นของเด็กด้วย ซึ่งหมายความว่า นักการศึกษาจะต้องไม่มองข้ามความพิการของเด็กเหล่านี้ หลักการสำคัญที่เกี่ยวข้องกันกับปรัชญาการศึกษาพิเศษข้างต้นได้แก่

1. การจัดบริการพิเศษต้องกระทำอย่างฉับพลันทันทีที่ค้นพบความต้องการจำเป็นของเด็กพิเศษ

2. ความพิการบางประเภทถือว่าเป็นเพียงอาการมากกว่าที่จะเป็นความผิดปกติทางกายภาพและอาจปรากฏอยู่เพียงช่วงเวลาหนึ่งของชีวิต

3. เด็กพิเศษคนใดคนหนึ่งอาจต้องการรูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษที่แตกต่างกันไปตามช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งของชีวิต

4. การจัดบริการสำหรับเด็กต้องครอบคลุมตั้งแต่วัยก่อนเรียนจนถึงระดับมัธยมศึกษา

5. การจัดการศึกษาพิเศษในสภาพแวดล้อมที่จำกัดน้อยที่สุดตามความเหมาะสม ย่อมเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนเด็กพิเศษอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย การจัดการศึกษาดังกล่าวจะต้องประสาน ความสามารถของครูปกติและครูการศึกษาพิเศษอย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินการจัดการศึกษาพิเศษ ตามแผนพัฒนาการศึกษาพิเศษ (ด้านคนพิการ) โดยมีพื้นฐานของปรัชญาและหลักการดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2539, หน้า 5)

1. สิทธิมนุษยชนเด็กทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันในการศึกษาบริการทางการศึกษา และอื่น ๆ ตลอดจนสามารถได้รับประโยชน์สูงสุดตามศักยภาพของตน

2. การจัดการศึกษาสำหรับคนพิการควรจัดให้เร็วที่สุดตั้งแต่แรกเกิด หรือเริ่มแรกเริ่มค้นพบความพิการ (Early Intervention Services) และจัดให้สนองกับความต้องการพิเศษของผู้เรียน เพื่อพัฒนาคนพิการให้มีความสามารถช่วยเหลือตนเองได้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

3. การจัดบริการศึกษาพิเศษสำหรับผู้ที่มีความบกพร่องให้มีบทบาท ในการช่วยเหลือสนับสนุน และป้องกันการช่วยเหลือสนับสนุนมีลักษณะให้การศึกษ เพื่อขจัดความไม่สามารถในการเรียนรู้และหาวิธีการเรียนการสอนแบบต่าง ๆ มาทดแทนการป้องกันมีลักษณะให้การศึกษา เพื่อสนองความต้องการพิเศษของเด็กและจัดหาวิธีการ โดยร่วมทำงานกับผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ ด้านสังคม และอื่น ๆ ป้องกันสภาพความพิการไม่ให้ขยายใหญ่ขึ้นและไม่ให้เกิดปัญหาเพิ่มขึ้น

คณะกรรมการการศึกษา สภาผู้แทนราษฎร (2539, หน้า 8) ได้กล่าวถึง แนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตามวิสัยทัศน์ทางการศึกษาใน ยุคโลกาภิวัตน์ ที่เน้นการเรียนร่วม คือ

1. คนที่มีความต้องการพิเศษจะต้องได้รับบริการทางการศึกษา ตามหลักสิทธิขั้นพื้นฐาน ทางด้านการศึกษา (Education for all) คนที่มีความต้องการพิเศษสามารถเข้าเรียนได้และได้รับสิทธิทางการศึกษาในฐานะพลเมืองคนหนึ่ง

2. เป็นการศึกษาที่สอดคล้อง และตอบสนองต่อสภาพความแตกต่างของคนที่มีความต้องการพิเศษแต่ละบุคคล โดยมุ่งสร้างสติปัญญา พัฒนาให้คนที่มีความต้องการพิเศษมีจริยธรรม ปลุกฝังจิตสำนึกให้ยึดมั่นรักษาค่านิยมอันดีงามของสังคมไทย

3. เป็นการศึกษาที่มีทางเลือกตามระดับสติปัญญา ความถนัด และสภาพ ร่างกาย ของคนที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของแต่ละคนให้สูงขึ้นและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตในสังคม

4. การศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้สึกที่ดี ต่อกระบวนการเรียนการสอน ทั้งทางทฤษฎีและการปฏิบัติ

5. ต้องมุ่งสร้างความเข้าใจและการยอมรับระหว่างเพื่อนร่วมชาติ สร้างทัศนคติที่ถูกต้องในเรื่องเกี่ยวกับความต้องการพิเศษแก่บุคคลในสังคม ทำให้คนที่มีความต้องการพิเศษเป็นคนไทยที่เท่าเทียมกับบุคคลอื่นในสังคม สามารถอยู่ร่วมกับเพื่อนร่วมโลกได้อย่างปกติสุข

6. การศึกษาสำหรับคนที่มีความต้องการพิเศษ ควรตั้งอยู่บนความเชื่อที่มีความชัดเจนแน่นอนลึก (Fundamental belief) ซึ่งมีเป้าหมายที่เชื่อในความสามารถของคนที่มีความต้องการพิเศษว่า สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เช่นเดียวกับคนอื่นในสังคม

7. ให้มีการจัดการเรียนในลักษณะของการเรียนร่วมมากขึ้นในรูปแบบที่เหมาะสมกับสภาพความต้องการพิเศษ และความพร้อมของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ

8. เป็นการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการที่จะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่พึ่งพาตนเองได้ (Independent living) โดยสร้างทักษะดังนี้

8.1 สร้างทักษะทางวิชาการที่นำไปสู่การพึ่งตนเองในชีวิตประจำวัน (Daily living)

8.2 สร้างทักษะทางวิชาการที่เอื้อเป็นการเฉพาะต่อคนที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อให้เกิดการเข้าถึง (Access for all)

9. การศึกษาจะต้องมุ่งพัฒนาไปสู่ความเป็นสากล เป็นศูนย์กลางการศึกษาในระดับภูมิภาคอินโดจีน

10. เป็นการศึกษาที่มีลักษณะการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต และนำไปสู่การทำงานร่วมกันแบบเครือข่าย (Networking) ในสังคม

อุบล เล่นวารีย์ (2542, หน้า 22) กล่าวถึงปรัชญาของการเรียนร่วมว่า ไม่มีสังคมใดไร้คนพิการ ดังนั้นเมื่อคนพิการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเราไม่สามารถขจัดคนพิการออกไปจากสังคมได้ จึงควรเตรียมผู้พิการให้มีความพร้อมแต่เยาว์วัย เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้นัก

ผดุง อารยะวิญญู (2542ก, หน้า 6-10) กล่าวว่า การเรียนร่วมเป็นปรัชญาแนวคิดและความเชื่อของนักการศึกษา และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาพิเศษ ซึ่งสะท้อนหลักการต่าง ๆ ดังนี้

1. ความยุติธรรมในสังคม (Social justice) เด็กที่มีความต้องการพิเศษเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เมื่อเด็กปกติทุกคนได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติ เด็กที่มีความต้องการพิเศษควรได้รับการศึกษาในโรงเรียนปกติด้วย หากกีดกันไม่ให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนในโรงเรียนปกติ หลายคนมีความเชื่อมั่นว่านั่นคือความไม่ยุติธรรมในสังคม ที่ได้ไม่มีความยุติธรรมที่นั่นจะตามมาซึ่งความสับสนวุ่นวายในภายหลัง

2. การคืนสู่สภาวะปกติ (Normalization) ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีความเคลื่อนไหวในการจัดการศึกษาพิเศษในลักษณะที่เป็นการคืนสู่สภาวะปกติ ซึ่งหมายถึงการจัดสภาพการณ์ใด ๆ เพื่อให้ผู้ที่มีความบกพร่องทางด้านต่าง ๆ สามารถได้รับบริการเช่นเดียวกับคนปกติ เช่น ในด้านที่อยู่อาศัย ในอดีตคนพิการมักถูกส่งเข้าไปอยู่ร่วมกันในสถานสงเคราะห์ต่อมาได้มีการสร้างบ้านสำหรับคนพิการในชุมชน เพื่อให้เขาดำรงชีพอยู่ในสังคมและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การสร้างสถานสงเคราะห์คนพิการในรูปแบบต่าง ๆ จึงลดลงและหันมาให้บริการแก่ผู้บกพร่องในลักษณะดังกล่าวแทน ผู้ที่มีความบกพร่องอาจมีส่วนร่วมในกิจกรรมกีฬา ดนตรี ศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่นเดียวกับคนปกติ

3. สภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด (Least restrictive environment) หลักสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษาพิเศษก็คือ การจัดให้เด็กเรียนในสภาพแวดล้อมที่มีข้อจำกัดน้อยที่สุด จึงจะเป็นผลดีกับเด็กมากที่สุด โดยเด็กได้รับผลประโยชน์มากที่สุด

4. การเรียนรู้ (Learning) เด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ ไม่ว่าเด็กคนนั้นจะเป็น เด็กปกติหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษทางการศึกษาก็ตาม คณะอนุกรรมการคัดเลือกและจำแนกความพิการศึกษากล่าวถึงปรัชญาการจัดการศึกษาเพื่อคนพิการว่า ในสหัสวรรษใหม่จะมีแนวทางการจัดชัดเจนขึ้น กล่าวคือ มุ่งจัดในลักษณะการศึกษาแบบเรียนรวม (Inclusive education) ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาให้กับเด็กทุกคนในระบบการศึกษาเดียวกัน โดยไม่แยกว่า เด็กพิการต้องไปเรียนในสถานศึกษาเฉพาะ รวมทั้งเด็กนั้นต้องได้รับการสนับสนุนทุกด้าน ทั้งด้านการแพทย์ กิ่งแพทย์ วิชาการ สื่อ สิ่งอำนวยความสะดวก บริการ และความช่วยเหลือทางการศึกษา โรงเรียน

6. วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนร่วม

การเรียนร่วมของเด็กพิการในโรงเรียนปกติเป็นการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและให้ความเสมอภาคแก่เด็กที่มีลักษณะพิเศษมีโอกาสเรียนได้มากที่สุด ซึ่งศูนย์พัฒนาการศึกษาแห่งชาติของประเทศไทย ทบวงมหาวิทยาลัย (2529ข, หน้า 3) ได้เสนอวัตถุประสงค์การจัดการเรียนร่วมไว้ คือ

1. เด็กพิการมีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนใกล้บ้าน หรือไม่ต้องเดินทางไปโรงเรียน พิเศษที่อยู่ห่างไกลมากจนเป็นภาระของผู้ปกครองที่จะต้องรับส่ง ทั้งเป็นการประหยัดพลังงานและเวลาของเด็กที่จะต้องใช้ในการเดินทางโดยนำเวลานั้น ๆ มาใช้ฝึกหัดหรือฟื้นฟูสมรรถภาพเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถที่จะดำรงชีวิตในสังคมปกติให้ดีที่สุดได้

2. เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครองไม่ต้องเสียเงินส่งบุตรพิการไปอยู่โรงเรียนประจำ

3. เด็กพิการได้มีชีวิตร่วมในครอบครัวกับบิดา มารดา และญาติพี่น้องตามปกติมีโอกาสประพฤติปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของครอบครัว โดยไม่เกิดความรู้สึกว่าถูกแยกออกไปด้วยเหตุแห่งความพิการ

4. เด็กพิการจะมีโอกาสเรียนรู้และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ ซึ่งนับว่า เป็นประสบการณ์ตรง เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการเรียนรู้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

5. เป็นการลดภาระของรัฐบาล เพราะการจัดตั้งโรงเรียนพิเศษเฉพาะต้องใช้งบประมาณมาก

6. สังคมเข้าใจและยอมรับเด็กพิการว่า มีความสามารถเช่นเดียวกับเด็กปกติและช่วยให้เด็กพิการอยู่ร่วมในสังคมอย่างเป็นประโยชน์ได้

ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนร่วมดังกล่าวต้องตั้งอยู่บนทฤษฎีพื้นฐานของการเรียนร่วมและการจัดการศึกษาพิเศษ จำเป็นต้องจัดตามความเหมาะสม โดยพิจารณาความต้องการและความสามารถ เพื่อประโยชน์สำหรับเด็กอย่างเต็มที่ดังที่ ผดุง อารยะวิญญู (2533, หน้า 7) ได้กล่าวว่า ในสังคมมนุษย์ มีทั้งคนปกติและที่มีความบกพร่องต่าง ๆ เมื่อสังคมไม่สามารถแยกคนที่มีความบกพร่องออกจากสังคมปกติได้ ดังนั้นไม่ควรแยกการศึกษาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ควรให้เด็กพิเศษเรียนด้วยกันกับเด็กปกติ เท่าที่สามารถจะทำได้

7. ความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนร่วม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534, หน้า 18-19) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการเรียนร่วมไว้ดังนี้

1. เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีโอกาสเข้าเรียนในโรงเรียนใกล้บ้าน
2. เด็กที่มีความต้องการพิเศษได้มีชีวิตอยู่ในครอบครัวกับบิดา มารดา ญาติพี่น้อง ตามปกติมีโอกาสประพฤติปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของครอบครัว โดยไม่เกิดความรู้สึกที่ถูกแยกออกไปด้วยเหตุแห่งความพิการ
3. เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีโอกาสเรียนรู้ และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ ถือเป็นประสบการณ์ตรง จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการเรียนรู้ตามศักยภาพของแต่ละบุคคล
4. ลดภาระของรัฐบาลเพราะการจัดตั้งโรงเรียนพิเศษต้องใช้งบประมาณมาก
5. ทำให้สังคมมีความเข้าใจ และยอมรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษว่ามีความสามารถเช่นเดียวกับเด็กปกติช่วยให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษอยู่ร่วมในสังคม และมีโอกาสทำประโยชน์แก่สังคมเช่นเดียวกับคนปกติ

กรมสามัญศึกษา (2534, หน้า 4) กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการเรียนร่วมสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษดังนี้

1. ขยายโอกาสทางการศึกษา เพื่อให้ทุกคนมีสิทธิได้รับบริการทางการศึกษาจากรัฐอย่างเต็มความสามารถของตนเอง
2. สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมีโรงเรียนในสังกัดจำนวนมาก และครอบคลุมพื้นที่ทุกตำบล จึงเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งไม่สามารถเข้าโรงเรียนแบบประจำได้ให้ได้รับการศึกษา โดยเข้าเรียนในโรงเรียนปกติที่อยู่ใกล้บ้านเพื่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะได้รับการพัฒนาทุก ๆ ด้านพร้อมกับเด็กปกติ ฝึกการช่วยเหลือตนเองและการอยู่ร่วมในสังคมปกติตั้งแต่วัยเยาว์ ซึ่งเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะได้รับ เช่น การเลี้ยงดู และความอบอุ่นจากบิดามารดาตลอดเวลา สามารถปรับตัวเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขไม่เป็นภาระแก่สังคม
3. เด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีโอกาสเข้าเรียนใกล้บ้าน หรือไม่ต้องเดินทางไปโรงเรียนพิเศษที่อยู่ห่างไกลมากจนเป็นภาระของผู้ปกครองที่จะต้องรับส่ง ทั้งเป็นการประหยัดพลังงาน และเวลาของเด็กที่จะต้องใช้ในการเดินทาง โดยนำเวลานั้น ๆ มาใช้ในการฝึกหัดหรือฟื้นฟูสมรรถภาพ เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถที่จะต้องดำรงชีวิตอย่างปกติให้ดีที่สุดได้
4. การจัดเด็กที่มีความต้องการพิเศษให้เข้าชั้นธรรมดา จะมีผลในการปรับปรุงการสอน เพื่อเด็กทุกคน

5. เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง ไม่ต้องเสียเงินส่งบุตรที่มีความต้องการพิเศษไปอยู่โรงเรียนประจำ

6. เป็นการลดภาระของรัฐบาล เพราะการจัดตั้งโรงเรียนพิเศษเฉพาะต้องใช้งบประมาณมาก

วาระดี ชาญวิรัตน์ (2536, หน้า 11-12) กล่าวถึงการเรียนร่วมว่า ก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ประโยชน์ในด้านการเรียนรู้ เด็กที่มีความต้องการพิเศษในชั้นเรียนปกติ สามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนตามเนื้อหาหลักสูตรทั้งหมดพร้อมๆ กับเพื่อน ๆ นักเรียนปกติ สามารถได้รับความรู้ และประสบการณ์มากมายจากเพื่อน ๆ

2. ประโยชน์ด้านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เด็กที่มีความต้องการพิเศษที่เรียนร่วมสามารถปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับเพื่อน ๆ นักเรียนปกติ ซึ่งจะช่วยให้การมีอคติและทัศนคติในแง่ลบต่อกันลดลง และหมดไปในที่สุด

3. ประโยชน์ในด้านประสบการณ์ตรงที่ได้พบในชีวิตประจำวัน และชีวิตการทำงานในอนาคต เด็กที่มีความต้องการพิเศษมีโอกาสที่จะได้รับประสบการณ์ของการทำงานร่วมกัน และการแข่งขันกับผู้อื่นอันเป็นสภาพจริงที่เขาจะประสบเมื่อผ่านชีวิตการศึกษาไป

4. ประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงการศึกษาภาคปกติ การเรียนร่วมมีส่วนในการช่วยก่อให้เกิดพัฒนาการจัดการศึกษาทั่วไปในด้านต่าง ๆ ซึ่งได้นำเอาวิธีการการศึกษาพิเศษมาใช้ในการศึกษาภาคปกติมากขึ้นเป็นต้นว่า การกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมรายบุคคล (Individual behavioral objectives) การสอนแบบวินิจฉัยและกำหนดแผนแก้ไข (Diagnostic prescriptive teaching) ศูนย์การเรียน (Learning center) การใช้สื่อการสอนชนิดเรียนด้วยตนเอง (Self-instructional materials) การใช้เทคนิคช่วยสอน (Peer tutor) การใช้สื่อการสอนที่ดึงดูดความสนใจ เช่น เครื่องคำนวณประกอบเสียง เป็นต้น

5. ประโยชน์สำหรับนักเรียนปกติ การที่นักเรียนทั้งสองกลุ่มมีประสบการณ์เรียนรู้ร่วมกันจะช่วยส่งเสริมให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร่วม เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน รวมทั้งทักษะทางสังคมเพิ่มขึ้นในระหว่างพบปะกันที่โรงเรียน

6. ประโยชน์สำหรับครูและนักการศึกษาปกติ การศึกษาพิเศษเป็นสื่อทำให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างครูผู้สอนการศึกษาพิเศษในชั้นเรียนปกติ เป็นการเพิ่มทักษะและนำความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านขึ้น ทำให้ครูผู้สอนการศึกษาพิเศษและครูปกติมีโอกาสทำงานร่วมกันเช่น การ

7. ประโยชน์สำหรับเด็กพิการ ทำให้เด็กพิการมีโอกาสศึกษาเท่ากับบุคคลปกติ ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจและแรงจูงใจที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มขึ้น

Hotchkis (อุบล เล่นวารีย์, 2542, หน้า 26) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนร่วมได้ ดังนี้

1. ทางด้านการเรียน เด็กมีโอกาสเรียนตามระดับชั้นในโรงเรียนปกติโดยไม่มีข้อยกเว้น เช่น ถ้าเด็กเรียนในชั้นพิเศษ ครูก็มักจะให้ความพิเศษแก่เด็กมากไป หรือตั้งความหวังไว้ค่อนข้างต่ำ เมื่อเด็กทำอะไรไม่ได้ ครูก็มักจะปล่อย เพราะถือว่าเด็กมีความบกพร่อง ถ้าเด็กเรียนในโรงเรียนปกติ เด็กก็จะปฏิบัติตามเด็กปกติ เช่น พยายามทำงานให้เสร็จเหมือนคนอื่น เด็กก็จะได้รับทักษะต่าง ๆ มากขึ้น

2. ทางด้านสังคม เด็กสามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมปกติได้เมื่อมีเพื่อนมากขึ้นไม่เฉพาะแต่เพื่อนพิการเท่านั้น เพื่อนบ้านเข้าใจเด็กดีขึ้น ยอมให้ลูกของตนมาเล่นด้วยเพราะเด็กอยู่ในโรงเรียนกับลูกของตน

3. การเปลี่ยนเจตคติ เด็กปกติจะมีความเคยชินกับเด็กพิการมากขึ้นเพราะได้อยู่ร่วมกัน จึงไม่เห็นว่าเด็กพิการเป็นมนุษย์ประหลาด น่ากลัว ชวนชวนในท่าทางและรูปร่างอีกต่อไป นอกจากนี้เด็กยังเรียนรู้ว่าเด็กพิการต้องการความช่วยเหลืออะไรบ้าง และมีความเข้าใจต่อเด็กพิการดีขึ้น ยอมรับและแสดงความเอื้อเฟื้อมากขึ้น

4. ประหยัดงบประมาณของรัฐ เมื่อเด็กพิการสามารถเรียนร่วมในโรงเรียนปกติได้ รัฐจึงไม่มีความจำเป็นที่จะสร้างโรงเรียนพิเศษสำหรับเด็กพิการ จึงเป็นการลดค่าใช้จ่ายและงบประมาณไปมาก เพียงแต่เพิ่มบุคลากรที่จำเป็นบางอย่างขึ้นในโรงเรียนปกติเท่านั้น เช่น ครูสอนซ่อมเสริม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 37) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนร่วมไว้ดังนี้

1. ด้านการเรียน เด็กได้มีโอกาสเรียนตามระดับชั้นในโรงเรียนปกติ โดยไม่มีข้อยกเว้น และไม่ต้องเดินทางไปเรียนการศึกษาพิเศษที่อยู่ห่างไกลมากจนเป็นภาระของผู้ปกครอง

2. การมีชีวิตอยู่ในครอบครัวกับบิดามารดา และญาติพี่น้อง เด็กมีโอกาสประพฤติปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเป็นสมาชิกของครอบครัว โดยไม่เกิดความรู้สึกว่าถูกแยกออกไปด้วยเหตุแห่งความพิการ และเป็นการช่วยให้ครอบครัวเกิดสำนึกและตระหนักในการรับผิดชอบเด็กที่มีความต้องการพิเศษโดยไม่พยายามผลักภาระให้แก่ผู้อื่น

3. การเปลี่ยนเจตคติ การที่เด็กปกติมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กที่มีความต้องการพิเศษจะช่วยให้เด็กปกติและผู้ปกครองของเด็กปกติ มองโลกได้กว้างขึ้น และเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลได้ดีขึ้น ทั้งยังช่วยลดความรู้สึกยึดมั่นในบุคลิกภาพหรือภาพพจน์ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษซึ่งสังคมนิยมคิดกัน เด็กจะเรียนรู้ที่จะเข้าใจความต้องการ ของเพื่อนและรู้วิธีที่จะช่วยเหลือกันและอยู่ร่วมกัน เนื่องจากทุกสังคมจะมีทั้งคนปกติและคนที่มีความต้องการพิเศษ

4. ด้านสังคมและชุมชน เด็กจะสามารถปรับตัวและควบคุมอารมณ์ให้เข้ากับสังคมปกติได้ การอยู่ร่วมกันก็จะช่วยให้สังคมได้เรียนรู้วิถีปฏิบัติที่เหมาะสมต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษและผู้ปกครองของเด็กที่มีความต้องการพิเศษด้วย

5. ประหยัดงบประมาณของรัฐบาล เมื่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษสามารถเข้าเรียนร่วมในโรงเรียนปกติได้ รัฐบาลก็ไม่จำเป็นต้องลงทุนสร้างโรงเรียนพิเศษหรือศูนย์เฉพาะสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เพียงแต่เพิ่มบุคลากรเฉพาะทางที่จำเป็นขึ้นในโรงเรียนปกติเท่านั้น

สิริมา หมอนไหม (2543, หน้า 133) ได้กล่าวถึงข้อดีซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์ ดังนี้

1. เด็กพิการสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
2. ผู้ปกครองมีความมั่นใจในการเลี้ยงดูบุตรหลานและช่วยลดความวิตกกังวลไม่รู้สึกว่าถูกทอดทิ้ง
3. ผู้เรียนได้รับการพัฒนาครบทุกด้านตามศักยภาพและสามารถช่วยเหลือตนเองได้
4. ชุมชนให้การยอมรับและพึงพอใจโรงเรียนและให้ความร่วมมือกับโรงเรียนมากขึ้น
5. ผู้สอนได้รับผลตอบแทน มีแรงจูงใจมากขึ้น

8. รูปแบบของการจัดการเรียนร่วม

การจัดการเรียนร่วมระหว่างเด็กที่มีความต้องการพิเศษกับเด็กปกติสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ ดังนี้ (สปช., 2543, หน้า 22-25)

1. เรียนร่วมในชั้นปกติ เป็นการจัดเด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้าเรียนกับเด็กปกติเต็มเวลา และเรียนเหมือนกับเด็กปกติทุกประการ เด็กที่จะเข้าเรียนในลักษณะนี้ได้ควรเป็นเด็กที่มีความบกพร่องน้อย และมีความพร้อมในการเรียน ตลอดจนวุฒิภาวะทางอารมณ์และสังคม

2. เรียนร่วมในชั้นปกติและมีครูพิเศษให้คำแนะนำปรึกษา การเรียนร่วมวิธีนี้คล้ายคลึงกับวิธีแรก กล่าวคือ นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติเต็มเวลาแต่มีครูผู้สอนการศึกษาพิเศษคอยช่วยเหลือครูประจำชั้นและครูประจำวิชา ครูผู้สอนการศึกษาพิเศษนี้อาจเรียกว่าครูที่ปรึกษา ครูประเภทนี้ไม่ทำการสอนโดยตรง แต่ให้คำแนะนำแก่ครูที่สอนเด็ก เช่น แนะนำชี้แจงให้ครูที่สอนชั้นเรียนร่วมเข้าใจความต้องการและความสามารถของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับวิธีสอน ตลอดจนการปฏิบัติต่อเด็ก จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของเด็ก และช่วยประเมินผลพัฒนาการในการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เป็นต้น

3. เรียนร่วมในชั้นปกติและรับบริการจากครูเวียนสอน เป็นการจัดเด็กที่มีความต้องการพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติและรับบริการด้านการสอนเพิ่มเติม จากครูผู้สอนการศึกษาพิเศษซึ่งจะเดินทางไปตามโรงเรียนต่าง ๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่เด็ก เนื่องจากมีจำนวนเด็กในแต่ละโรงเรียนไม่มากนัก (อาจประมาณ 2-3 คน ต่อโรงเรียน) ครูจึงเดินทางจากโรงเรียนหนึ่งไปยังโรงเรียนหนึ่ง เมื่อครบสัปดาห์ก็วนกลับมาสอนเด็กกลุ่มเดิมในโรงเรียนเดิมอีกจึงเรียกครูประเภทนี้ว่า ครูเดินสอนหรือครูเวียนสอน

4. เรียนร่วมในชั้นปกติ และรับบริการจากครูเสริมวิชาการ เป็นการจัดให้เด็กที่มีความต้องการพิเศษเข้ามาเรียนกับครูเสริมวิชาการวันละ 1-2 ชั่วโมง หรือมากกว่านี้ ขึ้นอยู่กับความต้องการพิเศษของเด็ก เด็กทุกคนที่เข้ามาเรียนในห้องนี้จะต้องมีตารางเรียนที่กำหนดไว้แน่นอน ครูเสริมวิชาการอาจมีคนเดียวหรือหลายคนก็ได้ขึ้นอยู่กับจำนวนเด็ก และประเภทของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ การสอนเด็กอาจกระทำเป็นรายบุคคล หรือสอนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ก็ได้ และสอนในเนื้อหาที่เด็กไม่ได้รับการสอนในชั้นปกติ หรือเนื้อหาที่เด็กมีปัญหา นอกจากสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษแล้ว ครูเสริมวิชาการยังมีหน้าที่ในการให้คำแนะนำปรึกษาแก่ครูปกติในการปฏิบัติต่อเด็กประเภทนี้ด้วย

5. ชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติและเรียนร่วมบางเวลา เป็นการจัดเด็กที่มีความต้องการพิเศษไว้ในชั้นเดียวกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ มีครูประจำชั้นสอนแทบทุกวิชา ยกเว้นบางวิชาที่เด็กต้องไปเรียนร่วมกับเด็กปกติ เช่น พลศึกษา ศิลปะ หรือกิจกรรมนอกหลักสูตรอื่น ๆ

6. ชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ เป็นการจัดเด็กที่มีความต้องการพิเศษที่มีความบกพร่องประเภทเดียวกันและเป็นกลุ่มขนาดเล็ก เด็กเหล่านี้เรียนในชั้นพิเศษตลอดเวลา มีครูประจำชั้นสอนทุกวิชา การเรียนร่วมในลักษณะนี้เหมาะสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องค่อนข้างมาก

ศรียา นิยมธรรม (2539, หน้า 84) ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดการศึกษาพิเศษ มี 5 รูปแบบดังนี้

1. การเรียนร่วมในชั้นปกติเต็มเวลา

การจัดการบริการสำหรับเด็กพิเศษลักษณะนี้ เป็นการจัดให้กับเด็กที่มีสภาพความพิการไม่มากนัก หลังได้รับการบำบัดรักษา หรือฟื้นฟูสมรรถภาพในด้านที่จำเป็นก็สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติในชั้นเรียนได้ ทั้งนี้อาจมีอุปกรณ์และเครื่องมือช่วยทางการศึกษาพิเศษ รวมทั้งการให้บริการแนะแนวแก่ครูปกติด้วย ในกรณีเด็กปัญญาเลิศ และเด็กที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง และมีความคิดสร้างสรรค์ ก็จะสามารถเรียนร่วมในลักษณะนี้ได้

2. การเรียนร่วมในชั้นเรียนปกติ

การจัดการบริการในลักษณะนี้ เด็กพิเศษจะมีโอกาสเรียนในชั้นปกติเต็มเวลาโดยได้รับบริการต่าง ๆ เพิ่มเติม เช่น ได้รับการสอนเสริมบางวิชาจากครูผู้สอนการศึกษาพิเศษได้รับการฝึกพูดและการแก้ไขการพูดได้รับการฝึกให้ทำความคุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหว จัดโปรแกรมพิเศษสำหรับเด็กปัญญาเลิศเป็นต้น โดยที่เด็กเหล่านี้อาจได้รับบริการเป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ก็ได้

3. การเรียนในชั้นเรียนพิเศษในโรงเรียนปกติ

การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ควรจัดให้เด็กที่มีความบกพร่องมากหรือเด็กที่พิการซ้ำซ้อนรวมทั้งเด็กที่มีความสามารถสูงเป็นพิเศษจนไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกตินอกจากนี้เด็กเหล่านี้ยังจำเป็นต้องได้รับบริการพิเศษด้านต่าง ๆ เช่น กายภาพบำบัดกิจกรรมบำบัดการแก้ไขการพูด การฝึกฟัง โปรแกรมพิเศษ เป็นต้น บุคลากรในโรงเรียนต้องได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ความสามารถ และความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กประเภทที่ตนรับผิดชอบ

4. การจัดโรงเรียนพิเศษ

เด็กพิเศษที่มีความบกพร่องและหรือเด็กที่มีความสามารถสูงเกินกว่าที่จะเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ ควรได้รับบริการประเภทนี้ครูที่อยู่ในโรงเรียนพิเศษดังกล่าวจำเป็นต้องมีความรู้พิเศษในแต่ละสาขาที่จะไปช่วยสอนเสริมและพัฒนาสมรรถภาพให้แก่เด็กลักษณะของโรงเรียนพิเศษนี้จะจัดแบบประจำหรือไปกลับก็ได้

5. การจัดการศึกษาพิเศษนอกโรงเรียน

การจัดการบริการในลักษณะนี้ ได้แก่ การจัดการบริการการศึกษาพิเศษในโรงพยาบาล สถาน พักฟื้น สถานรับเลี้ยงดูเด็กและที่บ้าน เป็นต้น รูปแบบนี้จัดสำหรับเด็กพิการทางร่างกาย และที่มีความบกพร่องทางสุขภาพหรือสติปัญญา ซึ่งจำเป็นต้องเข้ารับบริการรักษา ฟื้นฟู บำบัด พักฟื้น

วาริ ธิวจิตร (2537, หน้า 16) ได้อธิบายรูปแบบการจัดการเรียนร่วม 5 รูปแบบ คือ รูปแบบที่ 1 การเรียนร่วมในชั้นปกติเต็มเวลา

การจัดบริการสำหรับเด็กพิเศษลักษณะนี้ จัดให้กับเด็กที่มีความพิการไม่มาก หลังจากเด็กได้รับการบำบัดรักษา หรือฟื้นฟูสมรรถภาพในด้านที่จำเป็นก็สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ ทั้งนี้อาจมีอุปกรณ์ เครื่องมือพิเศษช่วยทางการศึกษา เช่น เครื่องช่วยฟัง รวมทั้งการให้บริการแนะแนวแก่ครูในชั้นเรียนปกติด้วย ในกรณีเด็ก ปัญญาเลิศ เด็กที่มีความสามารถพิเศษเฉพาะทาง เด็กที่มีความคิดสร้างสรรค์ก็สามารถเรียนร่วมในลักษณะนี้เพียงแต่ปรับโปรแกรมการสอนและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับสภาพความสนใจและความสามารถของเด็กแต่ละประเภท

รูปแบบที่ 2 การเรียนร่วมในชั้นเรียนปกติ โดยได้รับการบริการพิเศษ

การจัดบริการโดยให้เด็กพิเศษเรียนในชั้นเรียนปกติเป็นเวลาโดยได้รับการบริการต่าง ๆ เพิ่มเติม เช่น ได้รับการสอนเสริมบางวิชาจากครูผู้สอนการศึกษาพิเศษ เช่น ฝึกพูด ฝึกให้คุ้นเคยกับสภาพแวดล้อมและการเคลื่อนไหวและโปรแกรมพิเศษของเด็กปัญญาเลิศ เป็นต้น โดยเด็กได้รับการเป็นรายบุคคลเป็นกลุ่ม

รูปแบบที่ 3 การเรียนในชั้นพิเศษในโรงเรียนปกติ

จัดให้แก่เด็กที่มีความบกพร่องค่อนข้างมาก รวมทั้งเด็กที่มีความสามารถสูง จนไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ควรจัดบริการพิเศษให้ เช่น กายภาพบำบัด อาชีวบำบัด การแก้ไขคำพูด การฝึกฟังตลอดจนการเพิ่มความรู้สึกสำหรับเด็กที่มีความสามารถสูง เป็นต้น

รูปแบบที่ 4 การจัดโรงเรียนพิเศษ

เด็กพิเศษที่มีความบกพร่องมากและไม่สามารถเรียนร่วมกับเด็กปกติได้ ครูผู้สอนการศึกษาพิเศษที่สอน จำเป็นต้องมีความรู้พิเศษสอนประจำในโรงเรียนพิเศษ

รูปแบบที่ 5 การจัดการศึกษาพิเศษนอกโรงเรียน

คือ การจัดการศึกษาพิเศษในโรงพยาบาล สถานพักฟื้น สถานรับเลี้ยงดูเด็กและที่บ้าน เป็นต้น เป็นการจัดให้แก่เด็กพิการทางกายและสุขภาพ หรือเด็กปัญญาอ่อน

ผดุง อารยะวิญญู (2542ก, หน้า 17) ได้กล่าวถึงการจัดรูปแบบการเรียนร่วมไว้ 3 รูปแบบ ดังนี้

บทบาทในการจัดการเรียนร่วมของผู้บริหารโรงเรียน

1. สำรวจเด็กที่มีความต้องการพิเศษในเขตพื้นที่บริการ
2. จัดทำแผนการดำเนินการจัดการเรียนร่วม
3. ตั้งคณะกรรมการจัดการเรียนร่วม
4. เตรียมบุคลากร เตรียมสถานที่
5. ดำเนินการคัดแยกเด็ก
6. จัดครูเข้าสอน
7. จัดบริการที่จำเป็นแก่เด็ก
8. พัฒนาหลักสูตร
9. กำกับ นิเทศ ติดตาม

การจัดการเรียนร่วมให้ประสบผลสำเร็จและบรรลุตามเป้าหมายหรือเจตนารมณ์ของการจัดการศึกษาเพื่อสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถทำได้ในลักษณะเดียวกันกับการดำเนินงานของโรงเรียนเพื่อเข้าสู่มาตรฐานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งจะมีหลักการดำเนินงานเหมือนกันแต่ต่างในรายละเอียดของการดำเนินงาน ดังนี้

1. ทำงานเป็นทีม ที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ทั้งพ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน ครู ผู้บริหาร บุคลากรทางการแพทย์
 2. ปรับการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และจัดหาเพิ่มเติมตามความจำเป็น
 3. ให้เด็กปกติได้ดูแลช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
 4. สร้างเครือข่ายในการทำงาน
 5. ประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
 6. จัดระบบข้อมูลสารสนเทศของเด็กและครูเป็นรายบุคคล
 7. ช่วยเหลือและสนับสนุนเด็กที่มีความต้องการพิเศษอย่างเป็นระดับและต่อเนื่อง
- ตั้งแต่
- 7.1 ความช่วยเหลือน้อยที่สุดในชั้นเรียนปกติ
 - 7.2 การสนับสนุนการเรียนเพิ่มเติมในโรงเรียน
 - 7.3 บริการเสริมและการช่วยเหลือตามความจำเป็น

แนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. การคัดแยกเด็ก
2. การส่งต่อเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
3. การจัดการเรียนการสอน
4. การคัดเลือกรูปแบบการจัดการเรียนร่วม
5. การทำแผนการศึกษาเฉพาะบุคคล
6. การกำกับ ติดตามและนิเทศ
7. การจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศ
8. การสร้างเครือข่ายศึกษาพิเศษ

หน้าที่หลักของผู้บริหารงานการเรียนร่วมโดยทั่วไปมี 8 ประการ คือ (สุรินทร์ ยอดคำแปง, 2542, หน้า 156-158)

1. การวางแผนและการประเมินผล ซึ่งครอบคลุมโครงการ และงานทั้งหมดของโรงเรียน มีผลต่อทุกบทบาท การวางแผนที่ดีต้องอาศัยผลจากการวิจัย และประสบการณ์ประกอบกัน จะมีผลต่อการใช้บุคลากร ใช้งบประมาณ และทรัพยากรอื่น ๆ ได้อย่างคุ้มค่า

2. การจัดหน่วยงานและบริการ ซึ่งการจัดองค์การต้องมีวัตถุประสงค์ขององค์การ การพัฒนาองค์การเป็นงานใหญ่ที่ต้องใช้เทคนิคพิเศษครอบคลุมงาน

3. การบริหารบุคลากรและการนิเทศบุคลากร การบริหารบุคลากรเป็นการจัดให้คนเข้ากับระบบขององค์การ ในการบริหารจึงต้องใช้ การนิเทศประกอบกัน คือ เมื่อสั่งแล้วต้องมีการช่วยเหลือแนะนำให้เขาปฏิบัติตามคำสั่งได้ถูกต้อง

4. การบริหารงานธุรการและการเงิน งานการเงินงบประมาณจะมีความเกี่ยวข้องกับ การจัดการด้านอาคารสถานที่ของโรงเรียนด้วย และถือว่าเป็นงานบริการและสนับสนุนงาน การสอน เพราะเป้าหมายของงานธุรการและการเงิน คือ เพื่อช่วยให้จุดประสงค์ของโครงการจัดการ สอน และบริการพิเศษบรรลุเป้าหมาย

5. บริการพิเศษประกอบการจัดการสอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษ นับเป็นส่วนที่มีความจำเป็นในการจัดการศึกษาพิเศษ บริการเหล่านี้นอกจากบริการด้านบุคลากรผู้ชำนาญการ พิเศษแขนงต่างๆ เช่น บริการด้านการแพทย์ จิตวิทยา การบำบัด และการแก้ไข ซ่อมเสริมแล้ว บริการด้านการรับส่ง หรือการคมนาคม และอาหารก็ต้องจัดไว้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการจัดการศึกษาพิเศษ

6. การสนทนา แนะนำ และการประชาสัมพันธ์ ถือเป็นหน้าที่หนึ่งของงานการศึกษาพิเศษ ซึ่งหมายรวมถึง การพบปะ หรือประชุมบุคคลที่ทำหน้าที่สื่อสารมวลชน การพบปะสนทนา ระหว่างครู การบรรยายปาฐกถา และการนิเทศครู เจ้าหน้าที่ หรือกรรมการบริหารโรงเรียน ทั้งนี้ เพราะการประชาสัมพันธ์ เป็นงานการให้ข่าวสาร รายละเอียด

10. บทบาทผู้บริหารโรงเรียน ในการส่งเสริมการจัดการเรียนร่วม

พระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 (มาตรา 39) ให้กระทรวงศึกษาธิการ กระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระบบ ก.ศ.บ. 2546, หน้า 30) ดังนั้นจึงต้องเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาดำเนินการในส่วน ของการจัดการเรียนร่วม นั้นผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทในการส่งเสริมการจัดการเรียนร่วม ดังนี้

10.1 ด้านการบริหารวิชาการ

ด้านการบริหารวิชาการ เป็นการดำเนินการเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้ เกิดประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลของการจัดการศึกษาขอหน่วยงานวิชาการประกอบด้วย การกำหนดนโยบายเป้าหมาย การวางแผนการแบ่งกลุ่มนักเรียน การจัดหลักสูตรการเรียนการสอน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การ นิเทศการสอน การใช้ทรัพยากรของชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน ที่เรียกว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การแนะแนวการจัดหาทุนการศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 34)

ในส่วนของการส่งเสริมการจัดการเรียนร่วม ที่เกี่ยวข้องกับด้านการบริหาร วิชาการนั้นให้มีการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับวุฒิภาวะและวัยของนักเรียน ในด้านการจัดการ เรียนการสอนส่งเสริมให้ใช้วิธีการสอนตามความสามารถและศักยภาพของผู้เรียน ใช้สื่อการเรียน การสอนประกอบการสอน จัดหาสื่อนวัตกรรม เช่น ภาพยนตร์ วิดีทัศน์ เป็นต้นให้นักเรียนได้แสดง ความคิดเห็นในด้านประโยชน์ที่รับจากการ ฝึกการปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง ติดตามประเมินผล สนับสนุนให้กำลังครูผู้สอน หรือผู้มีความรู้ความสามารถในชุมชนมาเป็นวิทยากร ส่งเสริมให้มีการ วิจัยในชั้นเรียน การประกวดแข่งขันการตอบปัญหา การจัดกิจกรรมวันสำคัญ การจัดนิทรรศการ การจัดกิจกรรมการประกวด เป็นต้น

10.2 ด้านการบริหารงบประมาณ เป็นงานสนับสนุนให้งานของสถานศึกษาดำเนิน ไปสู่ความสำเร็จ ขอขยายของงานประกอบด้วยการวางแผนที่จะใช้เงินงบประมาณและเงินนอก

ในส่วนของการส่งเสริมการจัดการเรียนร่วมที่เกี่ยวข้องกับด้านบริหารจัดการงบประมาณนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถส่งเสริมได้ด้วยการจัดดำเนินการวางแผนงานในการจัดซื้อ จัดหาหรือจัดทำ จากวัสดุที่ได้จากการจัดซื้อโดยงบประมาณเพื่อผลิตและใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในการจัดการเรียนร่วม รวมทั้งวางแผนจัดสรรงบประมาณเป็นค่าตอบแทนวิทยากรที่มาสอนหรือค่าตอบแทนเป็นเงินล่วงเวลาให้กับครู จากการปฏิบัติงานนอกเวลาราชการ เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนการสอนการจัดการเรียนร่วมเป็นต้น

10.3 ด้านการบริหารงานบุคคล เป็นงานที่มีความสำคัญอย่างมากที่จะทำให้การบริหารการศึกษาประสบความสำเร็จได้ลักษณะการบริหารงานบุคคลนี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินการทุกอย่างเพื่อให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจในงาน ปฏิบัติงานได้เต็มประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล ขอบข่ายของงานได้แก่ การวางแผน การออกกฎระเบียบ ข้อบังคับ กำหนดตำแหน่ง วางแผนกำลังคน สรรหา บรรจุ แต่งตั้ง สับเปลี่ยน โยกย้าย หรือเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น จัดทำทะเบียนประวัติพัฒนาบุคลากร ประเมินผลการปฏิบัติงาน พิจารณาความดีความชอบ ใช้มาตรการวินัย จัดสวัสดิการ และให้ประโยชน์เกื้อกูล (Fringe benefits) แก่บุคลากรรวมไปจนถึงการพิจารณาให้ออกจากงาน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 50)

ในด้านการพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคคลที่มีความศรัทธา มีทักษะ และวิธีการในการความรู้สึ่นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถส่งเสริมด้วยกระบวนการต่าง ๆ คือ จัดประชุมครูเพื่อปรึกษาหารือแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนให้กับนักเรียน โดยให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นนำเสนอแนวทางดำเนินงาน แล้ววางแผนร่วมกันให้สามารถจัดแนวทางการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรม นำสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายส่งเสริมพัฒนาบุคลากร โดยการส่งเสริมความรู้ทางการจัดการเรียนการสอน ฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดรักและศรัทธา สร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากรด้วยการพิจารณาความดีความชอบ เมื่อบุคลากรประกอบคุณงามความดีหรือประสบความสำเร็จในการสอนตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคลากรติดตามสอบถาม รายงาน และประเมินผลตลอดเวลา

10.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กรตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุน และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริหาร การศึกษา ทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนา สถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใสเป็นหลัก ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัด

ในส่วนของการส่งเสริมการสอนการจัดการเรียนร่วมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทั่วไปนั้นผู้บริหารสถานศึกษาสามารถส่งเสริมได้ด้วยการดำเนินการด้านอาคารสถานที่สภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ระดมทรัพยากรเพื่อจัดการศึกษา ประสานงานกับชุมชนองค์กร หน่วยงานสถาบันอื่นๆ เพื่อมาสนับสนุนให้การเรียนร่วมมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

ดังนั้น การส่งเสริมการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนจึงถือเป็นบทบาทหน้าที่โดยตรงของผู้บริหารโรงเรียน ต้องให้การเกื้อหนุนสนับสนุนส่งเสริมให้ครูได้จัดการเรียนการสอนด้วยงานทั้ง 4 ด้านคือ ด้านการบริหารวิชาการ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป เพื่อให้ครูได้มีความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ ในการจัดการเรียนการสอน ที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต่อนักเรียนโดยตรง เพื่อเป็นการให้โอกาสกับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพ เป็นกำลังสำคัญ ในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญมั่นคง ต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิเชียร ศิริคง (2545) ได้ศึกษา การศึกษาบทบาทการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ผลวิจัยพบว่า บทบาทการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ ด้านการวางแผน ด้านการจัดการหลักสูตร ด้านการสนับสนุนการเรียนการสอน และด้านการประเมินผลและการรายงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากทุกด้าน และการเปรียบเทียบบทบาทการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ ขนาดสถานศึกษาไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าด้านการสนับสนุนการเรียนการสอน ในรายการการจัดให้มีระบบใช้ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ และสื่ออย่างคุ้มค่า ด้วยความเหมาะสมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทุกขนาดสถานศึกษา ด้านการประเมินผลและการรายงานในรายการ การนำกระบวนการวิจัยมาผสมผสานหรือบูรณาการใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนา

บุญทัน วัฒนศักดิ์สุรกุล (2545) ได้ศึกษาสภาพการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2543 โดยศึกษา ตามรูปแบบ CIPP พบว่า ผู้บริหารที่มีตำแหน่งต่างกัน มีสภาพโดยรวมเท่ากันที่แตกต่างกัน โดย ผู้อำนวยการแตกต่างจากอาจารย์ใหญ่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับผู้บริหารที่มี ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีด้านสภาพแวดล้อม ด้านผลผลิตและสภาพโดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ในส่วนของผู้บริหารที่มีอายุแตกต่างกันปรากฏว่า มีด้านสภาพแวดล้อม ด้านกระบวนการดำเนินงาน ด้านปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงานและสภาพ โดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้บริหารที่มีอายุ 35- 40 ปี มีสภาพ ทั้ง 4 ด้าน แตกต่างจากช่วงอายุอื่น ๆ มีด้านผลผลิตเพียงด้านเดียวที่ไม่แตกต่าง สำหรับผู้บริหารที่มี วุฒิการศึกษาแตกต่างกันมีสภาพแวดล้อมเพียงด้านเดียวเท่านั้นที่แตกต่างกัน โดยผู้บริหารที่มี วุฒิสูงกว่าปริญญาตรีมีสภาพแวดล้อมแตกต่างจากผู้บริหารที่มีวุฒิปริญญาตรี การผ่านการอบรม ของผู้บริหารสถานศึกษา สภาพด้านกระบวนการดำเนินงานแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่รับ .01 แต่ผู้บริหารที่อยู่ในโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ มีสภาพด้านการจัดการเรียนร่วมด้าน กระบวนการดำเนินงาน ด้านผลผลิต และสภาพโดยรวมแตกต่างจากผู้บริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผู้บริหารในโรงเรียนที่มีระยะเวลาในการจัดการเรียน ร่วม 7-9 ปี มีสภาพการจัดการเรียนร่วมด้านสภาพแวดล้อม ด้านผลผลิตและสภาพโดยรวม มากกว่าผู้บริหารที่มีประสบการณ์ในการจัดการเรียนร่วมเพียง 1-3 ปี เปรียบเทียบการจัดการเรียน ร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2543 ของครูผู้รับผิดชอบโครงการที่มีตำแหน่งต่างกัน มีสภาพโดยรวมเท่ากันที่ต่างกัน โดยอาจารย์ 2 แตกต่างจากอาจารย์ 1 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และครูผู้รับผิดชอบโครงการที่มีอายุราชการต่างกัน ปรากฏว่าทุกด้านไม่แตกต่างกัน แต่ครูที่มี อายุตัวต่างกันมีด้านปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน ด้านกระบวนการดำเนินงาน ด้านผลผลิต และสภาพโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 สำหรับครูที่ผ่านการอบรมมีสภาพการ จัดการเรียนร่วม ด้านปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน ด้านกระบวนการดำเนินงาน ด้านผลผลิต และ สภาพโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สำหรับครูที่ผ่านการอบรมมีสภาพ การจัดการเรียนร่วม ด้านปัจจัยเบื้องต้นในการดำเนินงาน และสภาพโดยรวมแตกต่างจากผู้ที่ไม่ เคยอบรมแต่ศึกษาด้วยตนเอง และผู้ที่ไม่เคยอบรมและไม่ศึกษาด้วยตนเอง ส่วนขนาดของโรงเรียน

นอกจากนี้ อุไรวรรณ เจริญถาวรพานิช (2545) ได้ศึกษาการบริหารการจัดการเรียนร่วมสำหรับเด็กออทิสติกในโรงเรียนปกติเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า สภาพการบริหารจัดการเรียนร่วมสำหรับเด็กออทิสติกในโรงเรียนปกติ สรุปได้ดังนี้ ด้านการบริหารพบว่า โรงเรียนนำนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับเด็กออทิสติกมาวางแผนการจัดการเรียนร่วมมากที่สุด รองลงมาคือจากสำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร ส่วนน้อยที่สุด คือ จากกรมการศึกษาออกโรงเรียน รองลงมาคือ จากทบวงมหาวิทยาลัย ด้านหลักสูตร พบว่า ลักษณะหลักสูตรสำหรับเด็กออทิสติกในโรงเรียนที่พบมากที่สุดคือเปิดโอกาสให้เรียนร่วมกับเด็กปกติ มากรองลงมาคือ การใช้หลักสูตรปกติของโรงเรียน ส่วนที่น้อยที่สุด คือการใช้หลักสูตรเฉพาะสำหรับเด็กออทิสติก รองลงมาคือเน้นเอกัตบุคคล ด้านการจัดการเรียนการสอนพบว่า โรงเรียนมีรูปแบบการจัดการเรียนร่วมในชั้นปกติเต็มเวลามากที่สุด มากรองลงมาคือ รูปแบบการจัดการเรียนในชั้นพิเศษและเรียนร่วมเป็นบางเวลา ส่วนที่น้อยที่สุด คือ เรียนร่วมในชั้นปกติโดยได้รับบริการสอนเพิ่มเติมจากครูสอนเสริมจากภายในโรงเรียน ด้านสถานที่ สื่อสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการสนับสนุนพบว่า โรงเรียนจัดสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการจัดการเรียนร่วมมากที่สุด เครื่องคอมพิวเตอร์มากรองลงมา คือ ห้องปฏิบัติการ ส่วนที่น้อยที่สุด คือ โต๊ะเรียนแบบเดียวกับคนหูหนวก รองลงมาคือ เครื่องป้องกันศีรษะกระแทก ด้านบุคคลากร พบว่า โรงเรียนพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องระหว่างการทำงานปฏิบัติงานด้วยการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและสัมมนามากที่สุด มากรองลงมา คือ การศึกษาดูงานนอกสถานที่ ส่วนที่น้อยที่สุดคือ การศึกษาจากอินเทอร์เน็ต รองลงมาคือ การศึกษาปัญหาต่อการบริหารจัดการเรียนร่วมสำหรับเด็กออทิสติกในโรงเรียน พบว่า ขาดแผนการดำเนินงานการบริหารจัดการเรียนร่วมที่ชัดเจนมากที่สุด รองลงมาคือ ขาดการประชาสัมพันธ์และประสานงานกับหน่วยงานชุมชน

สะอาด สุวรรณทา (2545) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ เชียงของ ผลการศึกษาพบว่า สภาพการจัดการศึกษาด้านความพร้อม (อาคารสถานที่ บุคลากรและอื่น ๆ)

การวัดผลประเมินผลและผลของการนิเทศ ไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

ปัญหา อุปสรรคที่พบจากการศึกษา ด้านการบริหารจัดการขาดงบประมาณดำเนินการ งบประมาณที่ได้รับจัดสรรไม่เพียงพอ ขาดสื่อ ขาดวัสดุอุปกรณ์ ที่มีความต้องการ การดำเนินการ จัดการศึกษาแบบเรียนร่วมไม่มีการวางแผนด้านต่าง ๆ หรือมีการวางแผนแล้วแต่ไม่ปฏิบัติตาม แผน ด้านบุคลากรพบว่า โรงเรียนขาดครูที่มีความสามารถ ในด้านการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วม โรงเรียนขนาดเล็กมีครูไม่ครบชั้น และครูมีภาระงานมากไม่มีเวลาให้เด็กอย่างเต็มที่ ส่วนด้าน งบประมาณ และด้านอาคารสถานที่ก็พบปัญหาเช่นเดียวกัน คือไม่มีงบประมาณสนับสนุนการจัด การศึกษาแบบเรียนร่วม งบประมาณที่ได้รับหรือวัสดุอุปกรณ์ ที่จัดสรรมาให้ไม่เพียงพอและไม่ตรง กับความต้องการ

แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาแบบเรียนร่วมสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการ พิเศษ สรุปผลโดยการประชุมผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการนำผลวิจัยมาศึกษา ระดมความคิดด้วย การวิเคราะห์หรืออภิปราย เพื่อหาแนวทางพัฒนาร่วมกันทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านความพร้อม (อาคาร สถานที่ บุคลากรและอื่น ๆ)ด้านหลักสูตรและแผนการสอน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสื่อ

วีระพงษ์ เทียมวงศ์ (2547) ได้ศึกษาการจัดการศึกษาปัญหาและแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาพิเศษรูปแบบการเรียนร่วม ตามความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบปัญหา และแนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาพิเศษรูปแบบการเรียนร่วม ตามความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ จำแนกตามสถานภาพการปฏิบัติงาน และเพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาพิเศษรูปแบบการเรียนร่วมของโรงเรียนเรียนร่วมดีเด่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ที่เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาพิเศษประจำกลุ่มโรงเรียน ปีการศึกษา 2545 จำนวน 60 โรงเรียน รวมจำนวน 316 คน แยกเป็นผู้บริหารโรงเรียน 60 คน ครูผู้สอนการศึกษาพิเศษที่ผ่านการอบรม 60 คน และครูผู้สอน 196 คน ได้จากการสุ่มแบบง่าย และกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนเรียนร่วมดีเด่น จำนวน 1 โรงเรียน จำนวน 14 คน แยกเป็นผู้บริหารโรงเรียน 1 คน ครูผู้สอนการศึกษาพิเศษที่ผ่านการอบรม 1 คน ครูผู้สอน 6 คน และผู้ปกครองนักเรียนเรียนร่วม 6 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามใช้การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว สำหรับข้อมูลจากแบบ สัมภาษณ์วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ผลการวิจัย พบว่า 1) ปัญหาในการจัดการศึกษาพิเศษรูปแบบการเรียนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้สอนการศึกษาพิเศษที่ผ่านการอบรม และครูผู้สอน โดยรวมทุกด้าน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน ระดับปานกลาง 3 ด้าน โดย ด้านที่มีปัญหาอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการประสานงาน ด้านที่มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลางคือ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านสภาพแวดล้อม และด้านการบริหาร 2) แนวทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาพิเศษรูปแบบการเรียนร่วมในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดบุรีรัมย์ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนการศึกษาพิเศษที่ผ่านการอบรม และครูผู้สอน โดยรวมทุกด้าน อยู่ในระดับมาก

อารีย์ เพลินชัยวานิช (2548) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมดีเด่นของภาคเหนือตอนล่าง ปีการศึกษา 2548 มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย เพื่อศึกษาสภาพปัจจัยในการบริหารโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมดีเด่นของภาคเหนือตอนล่าง ปีการศึกษา 2548 ศึกษาสภาพความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมดีเด่น โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหาร ครูและผู้ปกครอง ในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมดีเด่นของภาคเหนือตอนล่าง ปีการศึกษา 2548 จำนวน 19 โรงเรียน รวม 373 คน โดยการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการถดถอยพหุคูณ ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมดีเด่นของภาคเหนือตอนล่าง ปีการศึกษา 2548 ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านพฤติกรรมหรือคุณลักษณะที่ดีและจำเป็นของผู้บริหาร ด้านคุณลักษณะที่จำเป็นของครู ด้านการจัดหรือใช้สิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการและความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา และด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โครงสร้างซีท (SEAT) ทั้งในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) สภาพความสำเร็จในการบริหารโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมดีเด่นในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อแยกเป็นรายด้าน คือ ด้านความพึงพอใจที่มีต่อสภาพการจัดการเรียนร่วมและความก้าวหน้าของเด็กที่มีความต้องการพิเศษอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารในโรงเรียนแกนนำจัดการเรียนร่วมดีเด่นในภาพรวม คือ ด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยใช้โครงสร้างซีท (SEAT) และด้านคุณลักษณะที่จำเป็นของครู ได้สมการถดถอยพหุคูณเชิงเส้นตรง